

In memoriam

Artjom Kozmin 15. III 1976 – 1. II 2013

1. veebruaril 2013 hukkus Ulaanbaataris oma 36. eluaastal noor vene folklorist ja antropoloog, Moskva Riikliku Humanitaarülikooli folkloori tüpologia ja semiootika keskuse teadur filoloogiakandidaat Artjom Kozmin.

Artjom Kozmin oli kuulsa vene folkloristi Sergei Nekljudovi õpilane ja kolleeg, äärmiselt laia huvi- ja kompetentsiringiga teadlane. Ta jõudis oma lühikese elu jooksul kirjutada töid narratiivsete folklooritekstide struktuuri ja semantika, folkloori žanri-süsteematika ja geograafilise leviku, poetiliste tekstide meetrika, Polüneesia keelte ja pärimuse jm teemadel, teha välitöid Mongoolias ja Põhja-Kaukaasias. Eriti kaalukas on Artjom Kozmini panus folkloori- ja müüditekstide digitaalsete andmebaaside ja registrite ning neid teenindava tarkvara loomisse, folkloori digitaalse analüüsi meetodite arendamisse ja praktilisse rakendamisse. Sellele teemaatikale on pühendatud ka tema kandidaadiväitekirja *Структурно-семантический указатель фольклорных сюжетов компьютерная модель установления связей между текстом и единицами его описания* (Rahvaluulesüžeede struktuuraal-semantiline indeks: arvutimudel teksti ja selle üksuste seose tuvastamiseks).

Mitmed eesti folkloristid tundsid Artjom Kozmini isiklikult – Venemaa Riikliku Humanitaarülikooli Moskva-Pereslavli folkloristika suvekoolidest või muudelt teadusfoorumitelt. Jääme teda leinama ja mäletama tänuga ta kirjutiste, registrite ja andmebaaside, inimliku empaatia ja nakatava elurõõmu ning meile adresseeritud rohkete hinnaliste digitaalsete kingituste eest.

Rüdiger Schott

10. XII 1927 – 7. XII 2012

2012. aasta lõpus lahkus meie hulgast tunnustatud Saksa etnoloog ja jutu-uurija Rüdiger Schott. Oma pika ja viljaka elu jooksul jõudis Schott käia korduvalt välitöödel Lääne-Aafrikas, publitseerida arvukalt raamatuid ja artikleid (eriti balsa hõimu usundi- ja jututraditsioonidest), pidada ülikooliloenguid ja juhendada üliõpilasi. Juba 1954. aastal sai Schott doktorikraadi, 1964. aastal kaitses ta Bonni ülikooli juures oma habilitatsioonitöö "Etniliste rühmade sotsiaalsed suhted Lõuna-Aafrikas" [Soziale Beziehungen zwischen ethnischen Gruppen in Südafrika], aasta hiljem sai temast Münsteri ülikooli etnoloogia õppetooli direktor ja ta jäi sellele ametikohale kuni emeriteerumiseni 1993. aastal. Siiski jätkas ta aktiivset teadustööd veel hiljemgi. Tema peamised uurimisvaldkonnad olid religioonietnoloogia, õigus- ja majandusetnoloogia, suulised traditsioonid ja jutu-uurimine, sotsiaalsed ja kultuurilised muutused Aafrikas.

Rüdiger Schott on mitmel korral külastanud ka Tartut ja osalenud ettekannetega siinsetel folkloristikaüritustel. Mõned tema artiklid Aafrika rahvajuttude uurimisest on ilmunud eestikeelsena ajakirjas *Mäetagused*. Jääme Rüdiger Schotti mäletama inustunud ja teravapilgulise teadlasena ning siira, sõbraliku ja abivalmi inimesena.

In memoriam

Artem Kozmin (March 15, 1976 – February 1, 2013)

On February 1, 2013, at the age of 36, Artem Kozmin, young Russian folklorist and anthropologist, researcher of the Centre of Folklore Typology and Semiotics at the Russian State University for the Humanities, died in Ulan-Bator.

Rüdiger Schott (December 10, 1927 – December 7, 2012)

At the end of 2012, Rüdiger Schott, renowned German ethnologist and narrative researcher, passed away.

Asta Niinemets 60

Paar päeva enne kalendrikevade algust, 18. märtsil 2013. aastal tähistas oma 60. sünnipäeva Asta Niinemets, Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonna kogenud toimetaja.

Asta Niinemets jõudis folkloristika juurde 1990. aastatel, kui ta toimetas ajalehes Postimees rahvakalendrit ja rahvaluule lühivorme tutvustavaid rubriike. Pärimushuvi sidus teda alates 2000. aastast Eesti Folkloori Instituudi tegevusega ja ajendas kaasa looma nii instituudi kui ka Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristikaväljaannete toimetamisel ja tõlkimisel, samuti rahvaluule kogumisel.

2007. aastal sai Asta Niinemetsast Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonna töötaja.

Ta on teadusajakirja Mäetagused tegevtoimetaja ning nii selle kui ka sariväljaande Sator ja veel paljude veebi- ja trükiväljaannete keeleteoimetaja. Publikatsioonide ettevalmistamise kõrval on ta jõudsalt tõlkinud vene, soome ja inglise keelest eesti keelde folkloristikaalaseid teadustekste. Tänu Astale on eesti keeles ilmunud Dan Ben Amose valikartiklite kogumik "Kommunikatsioon ja folkloor", Mihály Hoppáli "Etnosemiootika", Tatjana Devjatkina "Mordva mütoloogia", mitmed tänapäevafolkloori ja etnomediitsiini käsitlused. Mäetaguste tegevtoimetajana on tema õlul ka ajakirja ilmumisgraafiku jälgimine. Selles töös on ta näidanud üles täpsust ja vastutustunnet. Tema ajada on ka valdav osa folkloristika osakonna suhtlusest trükikodadega.

Kõige muu kõrval on ta leidnud aega tutvustada kirjandusmuuseumi ja folkloori instituudi tegevust ning väljaandeid, levitades folkloristika valdkonna teaduskirjandust raamatulaatades ja -festivalidel. Ta on lõonud kaasa teaduskonverentside ja seminaride korraldamisel ning kirjandusmuuseumi väliskülaliste vastuvõtmisel. Abivalmis autojuhi ja kohapärimuse tundjana on ta tutvustanud neile Tartut ning Lõuna-Eestit. Asta Niinemetsa abivalmidust ja hoolivust näitab ka tema pikaajaline kuulumine (ta on asutajaliige) rahvusvahelise naisteorganisatsiooni Zonta International Tartu klubisse.

Asta Niinemets on aktiivne, tähelepanelik ja heasoovlik kolleeg, kes oma tegudega tõestab pidevalt, et toimetamine pole lihtsalt üks tehniline töö, vaid valdkonna arengut silmas pidades äärmiselt oluline ja asendamatu tugi uurijatele.

Palju õnne, jätkuvalt teravat silma ja tugevat tervist kõigi kolleegide ning ajakirjade Mäetagused ja Folklore toimetuse poolt!

Foto erakogust.

Piret Voolaid

Migratsioon rituaalide ja kombestiku uurimise kontekstis

2012. aasta 26.–29. juunini toimus Plovdivis (Bulgaaria) Euroopa etnolooge ja folkloriste ühendava organisatsiooni SIEF kalendrikombestikku uuriva rituaalse aasta töөрühma (loodi 2004. aastal) kaheksas rahvusvaheline konverents.

Konverentsi korraldasid Bulgaaria Teaduste Akadeemia etnoloogia ja folkloristika instituut koos etnograafiamuuseumiga ning Plovdivi Paisius Hilendari nimeline ülikool, korraldamistööd juhtis Lina Gergova. Migratsiooniteema oli tingitud fenomeni enda aktuaalsusest ja sellega seotud probleemistikust, mis äratas paljude riikide etnoloogide, folkloristide, lingvistide, ajaloolaste, sotsioloogide ja teiste humanitaaride huvi.

Väljakuulutatud teema pälvis 20 riigi teadlaste huvi, konverentsil peeti 40 ettekannet. Iga päev algas sissejuhatava loenguga. Esimesel päeval pärast pidulikku avamist ja korraldajate tervitussõnu kõlas Jurij Fikfaki (Sloveenia) ettekanne “Kriis ja rituaalne aasta”, kus rituaalides osalemist ja kommete täitmist vaadeldi kui rasketest olukordadest, kriisidest ja traumadest jagusaamise võimalust. Raskete olukordade seas käsitleti ka elukoha muutmist (migratsioon). Teadlane tõstatas rituaalide kui regulaarse praktika (meie päevil üsna haruldane nähtus) ja vaimse pärandi kui rahvusliku idee aluse piiritlemise küsimuse. Tema arvates on suhtumist rahvuslik-kultuurilisse traditsiooni kui vaimsesse alusesse vaja identiteedi määramiseks, mis võib kaasa tuua pühaderituaalide järjepideva taastumise. Sellised protsessid on diskussiooniosaliste teatel käimas mitmes riigis.

Konverentsi teise päeva avas rituaalse aasta töөрühma juhi Emily Lyle'i (Šotimaa) loeng “Külvide “elutsükkel” võrreldes rituaalse aastaga”. Teadlane võrdles Euroopa peamiste teraviljade vegetatsiooniperioodi inimese elutee kombestikuga aastaaegade lõikes. E. Lyle'i idee, et vegetatsiooniperioodide puhul on kõige olulisemad nende algus ja lõpp, mitte tsüklilisus, tekitas ulatusliku diskussiooni. Peamiseks osutus küsimus, kui kaugelt võib minna mütoloogilise aasta struktureerimisega ja kui võrd saab ignoreerida Euroopa eri piirkondade keskkonnatingimusi, mis mõjutavad viljakasvatust.

Kolmandal päeval kõlas Irina Sedakova (Moskva) ettekanne “Aeg ja ruum balkani ja slaavi lahkumisrituaalides”. Analüüsides reaalselt (teeleminek, migrantide lahkumine, sõjaväkke minek jne) ja sümboolset hüvastijättu (elutsükli üleminekuhetked – sünd, pulmad ja matused), pakkus teadlane välja lahusolekute klassifikatsiooni, mille aluseks on ajaline hargnemine – kas lahkutakse teatud ajaks (kohtumiseni) või alaliselt. Käsitleti ka kalendri- ja perekombestiku lahkumiste vastastikust seost. See teema kutsus esile palju mälestusi isiklikust elust ja välitöödelt. Näiteks vanaema saatis teele, õnnistades leivaga (Läti); vanemad ütlesid hüvasti jättes: “Jumal ees, meie järel” (Bulgaaria) jne.

Viimasel päeval rääkis István Povedák (Ungari) identiteedi säilitamise strateegiatest. Ta tutvustas üksikasjalikult üliõpilassotsiatsiooni SZEFHE etnokultuurilist, valgustuslikku ja poliitilist tegevust. Organisatsioon propageeris ja rajas 1920. aastal koju naasnud Transilvaania ungarlaste identiteedi toetamiseks rituaale (loodi isegi tänapäevani populaarne hümn). Kombestik ja poliitika on tihedalt seotud, rituaalid võivad inimesi rahvuse põhjal eristada või ühendada – see mõte jäi konverentsil kõlama paljudes teadetes.

Hetk SIEFi rituaalse aasta töörihma koosolekult: Leander Petzold, Irina Sedakova ja Emily Lyle. Andres Kuperjanovi foto 2012.

Sektsiooni “Rituaalne aasta sisseändajate kogukondades” avas Laurent Sébastien Fournier, kes rääkis šoti diasporaa rituaalsetest mängudest USAs. Teadlane analüüsis kalendaarseid pallivõistlusi, mis on šoti emigrantide osalusel levinud kogu maailmas ja omandanud paikseid erijooni. Ta pani ette käsitleda neid mängu kui rituaalset žanri, mille rituaalne alge on säilinud hoolimata suurest variatiivsusest ja paiksetest erijootest. Šotlaste väljaränded algasid 18. sajandil, mängude kirjeldused ameerika kirjanduses on dateeritud 1846. aastaga. 19. sajandi lõpuks olid need mängud peaaegu kadunud, et naasta pärast Teist maailmasõda uue hooga. Tänapäeval on mängude kalendaarne seotus muutumas, nende sakraalne iseloom on peaaegu kadunud, seevastu on märgatavalt olulisemaks muutunud identiteedi temaatika, küsimused šotlaslikkusest ja selle märkidest. (L. S. Fournier märkis, et šoti emigrantide puhul on esiplaanile tõusnud geneoloogilised küsimused.) Diskussioonides täpsustati “rituaalse žanri” mõistet, ent arutleti ka šotlaste etniliste stereotüüpide üle. David Stanley (USA) kinnitusel ei peeta neid Ameerikas ahneks ega inhsaks, pigem Walter Scotti teostest inspireeritult romantismiaja vaimus julgeks, vapraks ja vastupidavaks. Etniliste stereotüüpide teema migratsiooni kontekstis kõlas ka teistes ettekannetes.

David Stanley märkis ettekandes “Rituaalid ja kombed emigrantlikus kogukonnas”, et Ameerika kogemus migratsiooni ja sellega seotud küsimuste lahendamise osas on praegu äärmiselt tähtis, sest paljudes riikides valitseb praegu multikultuurilisus. Ta rääkis lähemalt Utah osariigist, kuhu söekaevanduse areng tõi 19. sajandil töölisi ligi 30 rahvusest. Identiteeti aitasid säilitada rahvusliku kuuluvuse märgid (riided, soengud, atribuudid), usutunnistus, rituaalne ja argine toit, muusika ja tantsud, kuid mõnikord tuli migrantidel olude sunnil oma päritolu varjata ning võtta omaks ameeriklaste rituaalid ja kombed.

Jaka Repic (Sloveenia) käsitles ettekandes “Rituaalide, kombetalituste ja pühade roll Argentina sloveenlaste diasporaas” kombestiku säilimise ja toetamise ajalugu kodumaalt 1820. aastal lahkunud emigrantide seas. Kasutades mõisteid “isiklik trauma” ja “kollektiivne juurtemälu” kirjeldas teadlane mineviku, koduste paikade ja pühade mütologiseerimise mehhanisme. Selles ettekandes tõstatati küsimus emigrantide kodumaale naasmise ja kultuspaikade külastamise (sloveenlaste puhul Triglavi mägi) etnokultuurilistest probleemidest ja stereotüüpide ületamisest.

Petko Hristov (Bulgaaria), kes on kaua uurinud töörännet Balkanil, vaatles ettekandes “Hooajaline tööränne ja rituaalsed tsükliid”, kuidas sobituvad ja samal ajal mõjutavad kalendrikombestikku endine hooajaline tööränne ja tänapäevane migratsioon. Varem peeti talvel pulmi ja sügisel ristseid, tänapäeval sobitatakse pulmad suvisele ajale, mil kõik migrandid kogunevad koduküladesse, ristsed langevad enamasti kevadele või samuti suvele. Pühade tähistamisse on sünenud migratsioonist tingitud jooned, märgatavalt on muutunud ohverdamiskombestik (*кърбаи*) jne. Ettekandja osutas riigipiiride sagedasele muutumisele mõnes piirkonnas (Makedoonia külades on need viimase sajandi jooksul muutunud kuni viis korda), mis on oluliselt mõjutanud nii migratsiooniprotsesse kui ka kombestikku.

Tatjana Minnijahmetova (Venemaa – Austria) vaatles ettekandes “Ümberasujate rituaalne aasta” üksikasjalikult kombestiku ja kalendri enda muutumist (kaasa arvatud jagunemine nädalateks) elukohta vahetavate udmurtide näitel. Ümbrus mõjutab udmurtide ajaloolisi rituaale palju, seepärast mõjutab kohavahetus ka kombestiku semantikat. Naaberkultuuride mõjust, kuid hoopis teise ainestiku põhjal, rääkis ka Aigars Lielbārdis (Läti) ettekandes “Kalendrikombestik Siberi läti külas Timofejevkas”. Vene ümbrus on märgatavalt mõjutanud lätlaste pühadekalendrit (laenuid jaaniöö ettekujutamise osas) ja terminoloogiat, kuid mõned lätile omased rituaalid (näiteks urbepäeva tähistamine ja selle päeva spetsiifilised ended) on osutunud püsivaks.

Eraldi sektsioonis esinesid Bulgaaria ja Türgi piirialade kultuuri uurimise projekti osalised. Üles astusid Valentina Ganeva-Raitševa ja Nikolai Vukov (ühisettekanne bulgaarlaste ja türklaste sundümberasumise tähtpäevadest), Meglena Zlatkova (“Elu jagatud territooriumil: rituaalid Bulgaaria ja Türgi piiri mõlemal poolel”) ja Lina Gergova (“Rahvuslikud mälestuskohtumised Bulgaarias Petrova Nival: kohalik/rahvuslik ja traditsiooniline/kaasaegne”). Türki sattunud bulgaarlaste ja Bulgaaria türklastest ümberasujate tähtpäevad hõlmavad endisel kodumaal asuvate koduste paikade regulaarset külastamist, rituaalseid kohtumisi ja ühiseid söömaeagu sakraalsetes paikades.

Konverentsi oluline alamteema oli uuspaganlus, mis on viimastel aastatel pälvinud paljude rituaalse aasta tööühma liikmete tähelepanu. Sel aastal kasutati tavatuid formaate. Kamila Velkoborská (Tšehhima) ja Leon van Guliku (Holland) ühisettekanne käsitles uuspaganliku liikumise Wicca loomise ajalugu, levikut ja kombestikku, mis igas riigis omandab erijooned. Ettekannet ilmestas intervjuu selleks kohale kutsutud Morgana Sitoviga, kes nimetab ennast nõiaiks. Ta rääkis, kuidas tema, inglanna, avastas 1970. aastatel eneseotsingute rännakutel Hollandis Wicca liikumise, ja kuidas sellest sai tema elutöö. Kõigis aastatsükli rituaalides osalev ja teisisi maagilisi rituaale sooritav Morgana kinnitab, et kõik Wicca komponendid toimivad ja just sellepärast on liikumine populaarne kogu maailmas. Liikumise kiiret levikut ja kõitvust kinnitas ka Morgana kõnealune Bulgaariareis: pärast konverentsi võttis ta osa suvise pööripäeva tähistamisest ja initsieerimisriitustest, mille korraldas Bulgaaria uuspaganate ühing.

Rituaalide ja ideede migratsiooni sektsioonis kõlas Katarina Ek-Nilssoni (Rootsi) ettekanne naistegelastest Rootsi talvises kalendrikombestikus ning nende pärinemisest. Ettekanne põhines peamiselt arhiivimaterjalidel (teadlane töötab Uppsala onomastika ja folkloori arhiivis). Luutsinapäeva (13. detsember) tähistamist peetakse Rootsis täielikult oma pühaks, rikkalike rituaalide ja ühiskondlik-poliitilise aktiivsusega. Siiski arvab ettekandja, et püha Lucia juured ulatuvad iidsete valguse ja naiselikkuse jumalannade ning piibli naistegelasteni. Ana Stefanova (Bulgaaria) käsitles ettekandes “Nestinari rituaalne kompleks Stomanovo külas – vana kombe uus koht” paljusid antropolooge huvitavat teemat – rituaalide ümberpaiknemist ruumis ja ajas, samuti nende vaatemängulisuse ja esoteerilisuse suurenemist. Analüüsides Bulgaarias ja osaliselt Kreekas levinut kommet tantsida konstantinipäeval (21. mai) sütel, käes pühakute ikoonid, külas, kus varem pole selliseid rituaale kunagi täheldatud, tõestas ta, et rituaalikompleksi laenata ja arendada suudab külas ka üksainus inimene. Stomanovo külas võttis kombestiku täitja ja juhi rolli endale keskeas inimene, enda kinnitusel selgeltnägija ja prohvet, kes ema liini pidi ütleb ennast pärinevat korruga ema Teresast ja Vangast. Lisaks tavakohastele nestinaritegevustele (kuigi traditsioonilise ikooni asemel hoiab mees käes oma vanaema pilti) täidab ta ka šamanismile, tänapäeva esoteerikale, ida-religioonidele jne viitavaid rituaale.

Irina Stahli (Rumeenia) ettekanne käsitles ravitsemisrituaale kommunismijärgses Rumeenias ning tutvustas Kreekast pärit püha Nektariose kultust “emigratsioonis”, kultus hakkas arenema pärast seda, kui osa tema säilmeist oli ümber paigutatud. Egina saare (ta suri seal aastal 1920) pühakule omistatakse mitmeid imetegusid, tervendamisujuhtumeid, eostumisi jne, mida Kreekas pole täheldatud. Pühakule rajatakse kabeleid, allikaid jt sakraalehitisi, aga nimi Nektarios on saanud populaarseks lapsenimeks. Samalaadset juhtumit vaatles ka Vihra Baeva. Ta rääkis Bulgaarias Melniki linnas elanud kreeklastest, kes pärast Balkani sõda siirdusid 1912. aastal Kreekasse Sidirokastro linna ning võtsid endaga kaasa jumalaema jõudmise ikooni, mille ülaosas oli kujutatud jumalaema vöö üleandmist apostel Toomale. Melnikisse jäänud bulgaarlased säilitasid kohapeal jumalaema vöö austamise kombe, tellisid ikooni koopia ja ehtasid kabeli. Selle ikooni ja kultusega assotsieeruv pühima jumalaema vöö austamise püha on lähestikku Melniki linna päevaga – nii selgelt seostatakse seda kultust kohaliku identiteediga. Siinkohal on oluline mainida püha, ikooni, kabeli ja allika rahvapärast nimetust *püha tsoon* (blg *Sveta Zona*, kr *Zoviç*). Teadlane märkis, et nii Bulgaarias kui ka Kreekas on täheldatav vöö personifitseerimine jumalaemaga, mida informandid ei oska kuidagi seletada. Kultuse elemendid ja imetegude detailid on kummaski riigis erinevad. Evy Johanne Hålandi (Norra – Kreeka) ettekanne käsitles Bulgaariale ja mõnele Kreeka põhjapiirkonnale omast ämmaemandate austamist, mida Põhja-Kreekas tähistatakse püha Dominica päeval (8. jaanuar). Teadlase andmeil mujal Kreekas seda kommet ei esine, seevastu on see laialt tuntud Bulgaarias. On ilmne, et püha kandus Kreekasse Balkani migratsiooniga. Huvitava näite pühakute austamise ühest konfessioonist teise nihkumise ning selle tähistamise kohta nii katoliiklaste kui ka moslemite poolt (sealhulgas ühine palverännak) tõi oma ettekandes Efesose seitsmest magajast Manoël Pénicaud (Prantsusmaa).

Rituaalide võrdleva käsitluse sektsiooni avas kaks ühenimelist ettekannet: Marlene Hugoson (Rootsi) ja Nancy Cassell McEntire (USA) võrdlesid puudekultust Euroopas ja Ameerikas. M. Hugoson kirjeldas etnograafiliste arhiivimaterjalide põhjal meie päevini

püsinud ravitsemisskommel tõmmata laps läbi puus oleva avause. N. McEntire analüüsis tänapäevast usku Illinoisi osariigis kasvava tamme tervendavasse jõusse ning selle puu läheduses harrastatavat loitsimist. Nikolemma Polyxeni Dimitrou (Suurbritannia) tutvustas oma magistritööle tuginedes šoti ja kreeka kalendrikombeid ja tumedate jõudude aktiveerumise aegu. Ta oletab, et mõlemas traditsioonis aktiveeruvad kurjad jõud talvel, kuid kevadsuvisel ajal on nad vähem ohtlikud. See ettekanne tekitas palju küsimusi kreeka kalendriaasta ja rahvapärase demonoloogia kohta. Chiara Quagliariello ja Sabine Lamour (Prantsusmaa) võrdlesid euroopalikku ja mitte-euroopalikku päritolu perekondlike kombeid ning nende säilimist ja täitmist migrantide puhul tänapäeva Prantsusmaal. Kohanemise ja akulturatsiooniga seotud lahtiütlemine ühiskonna silmis eksootilisena tunduvatest uskumustest ja rituaalidest on migrantidele üsna valulik.

Sektsioonis "Rituaalid ja nende täitmine" kõlas Mare Kõiva ja Andres Kuperjanovi (Eesti) ühisettekanne "Vaade emigrandi aknast", mis andis arhiiviandmete ja ajaleheartiklite põhjal pildi Teise maailmasõja ajal põgenikena Stockholmi asunud eestlaste kombestikust. Luutsinapäev koos küünlaid peas või käes kandva valgesse rietatud tüdruku kodu kohustusliku külastusega tundus eestlastele täiesti võõras, üksnes rootslaste püha; erinevalt õnnitlesid eestlased ja rootslased omakseid ja sõpru uue aasta puhul jne. Suurt abi eestlaste kohanemisel (sealhulgas rootslaste kommetega) etendas huumor, mille näiteid ettekandjad tõid.

Ekaterina Anastasova (Bulgaaria) keskendus ettekandes "Segapered ja rituaalne "dieet" emigratsioonis" rahvusvaheliste abielude sõlmimisest tingitud migratsioonile. Ta märkis rituaalse toidu tähtsust (eriti naiste puhul) koduste kalendrikommete hoidjana. Segaabielude teemal jätkas Maria Kissikova-Petrova (Bulgaaria), kes kirjeldas ettekandes "Migratsioon ja rituaal: usuline identiteet uues kultuurikeskkonnas" ameeriklasega abiellunud bulgaarlanna lülitumist kohaliku ususekti tegevusse. USA sektide aktiivsusest, hiiglaslikust võrgustikust ja tohutute kirikute ehitamisest (koguni võimalusest osaleda teenistusel autost lahkumata) andis diskussiooni käigus teada David Stanley.

Kombekohast pulma kui migratsiooni alaliiki (lahkumine kodumajast) vaatles Janika Oras ettekandes "Lauluvõistlused tänapäeva eesti pulmas: kogemus ja semantika". Ta kirjeldas kombestiku ühte osa, kus peigmehe ja pruudi suguvõsa laulavad võistu nalja- ja mängulaule. Eesti rahvamuusika spetsialist J. Oras korraldab sageli pulmades selliseid laululahinguid. Olga Pašina (Venemaa) rääkis hooajaliste rituaalsete kalendrilaulude harmooniast ja vales ajal laulmise rituaalsest disharmoniast.

Inese Runce (Läti) kirjeldas halloweeni jõudmist Ameerikast Lätisse. 20 aasta eest lätlastele tundmatu püha mugandus kiiresti ja praegu tähistatakse seda nii pealinnas kui ka diasporaas Suurbritannias, Saksamaal ja teistes riikides. Božena Gierek (Poola) rääkis sellest, kuidas tähistavad iirlastele olulist püha Brigitta päeva iiri keelt ja kultuuri õppivad poola üliõpilased.

Rachel Sharaby (Iisrael) analüüsis ettekandes "Piire ületades. Migrantide osalemine rahvuspühadel", kuidas muutus 1970. aastatel Põhja-Aafrikast Iisraeli jõudnud *mimuni* püha paiksest rituaalset rahvalikuks ja ühiskondlikuks. See on oluline tõestus, et marginaalne ja perifeerne võib rituaalsetes tsüklites ajaga muutuda keskseks.

Skaidre Urboniene (Leedu) pööras ettekandes "Silmapaistvate leedu emigrantide tunnustamine kodumaal: märgid ja rituaalid" tähelepanu kombetalituse vormile (mälestustahvli paigutamine), kohale (kodumaja, kool jne) ja ajale (sünnipäev, tuntud teose kirjutamise tähtpäev jne).

Miha Kozorogi (Sloveenia) ettekanne käsitles Itaalias asuvate sloveenlaste külas Topolos korraldatavat iga-aastast uusima kunsti festivali kui rituaalset kompleksi, mis on mõeldud tõstma vähemuse enesetunnet ja taaselustama identiteeti. Lina Midholm (Rootsi) vaatles kõige rootsipärasemat püha, kesksuvepäeva, ja märgistas selle olulisemaid komponente ühiskonnas, mis sai Euroopas kõige varem multikultuurseks. Just etniliste kultuuride mitmekesistamist peab teadlane rituaalse aasta kombestiku globaliseerumise ja glocaliseerumise juures oluliseks.

Sama järelduse tegi ka Mära Kiope (Läti) etteandes “Üks aasta Lätis: rituaal kui migratsioonile avatud ühiskonna mudel”. Karine Michel (Prantsusmaa) vaatles juutide migratsiooni postsovetlikul Venemaal. Ta rääkis, et endisest Nõukogude Liidust väljarännanud juudid ei tunne juudi traditsioone, pühasid ega kombestikku, peale selle on neil raskusi eneseidentifitseerimisega. Pühasid ja rituaalse aasta kombestikku tutvustatakse neile spetsiaalsetes juudi kultuuri keskustes.

Mitmes etteandes olid kõneks pühade ajaloolised ja ideoloogilised aspektid ning diasporaa ja vähemuse probleemid. Arbnora Dushi ja Arben Hoxha analüüsisid ühisetteandes Albaania riigipühade omaksvõttu Kosovo albaanlastest elanikkonna seas; Nadežda Pazuhhina vaatles Lätis elavate vanausuliste identiteediprobleeme; Marija Klobčar (Sloveenia) jälgis ideoloogia mõju tuhkapäeva kombestikule Kamniku külas; Grigor Grigorov (Bulgaaria) käsitles medalite kätteandmise rituaale alates Antiik-Kreekast ja juhtis tähelepanu kommete mütoloogilistele algetele; Marie-Laure Boursin (Prantsusmaa) tegi Prantsusmaa ja Bulgaaria usuõpetuskoolide (koraani õpetamine) lõputseremoonia võrdleva analüüsi.

Teemat “Migratsioon ja rituaalne aasta” käsitleti eri rakurssidest ning mitme eriala spetsialistide (etnoloogid, folkloristid, ajaloolased, sotsioloogid, usuteadlased, psühholoogid, muusikateadlased jne) osalemine rikastas problemaatikat ja elavdas diskussiooni.

Märkimist väärib ka plovdivlaste ettevalmistatud rikkalik kultuuriprogramm, kuhu kuulusid ekskursioon linnas, ooper antiikteatris, sõit Bachkovo kloostrisse, traakia hauakambri ja roosiõlimuuseumi külastamine Kazanlõkis, etnograafiamuuseumid.

Konverentsi materjalide põhjal antakse välja kogumik. Üheksas rituaalse aasta töөрühma rahvusvaheline konverents korraldatakse 2013. aasta märtsis Szegedis (Ungari), teemaks “Poliitika, pühad, festivalid”.

Irina Sedakova

Tõlkinud Asta Niinemets

Kuues rahvusvaheline vanasõnakollokvium Taviras

4.–11. novembrini 2012. aastal peeti Lõuna-Portugali Algarve piirkonna väikelinnas Taviras Rahvusvahelise Parömioloogia Assotsiatsiooni (*International Association of Paremiology*, IAP) vanasõnakollokvium. Iga-aastaseid kogunemisi on peetud alates 2007. aastast, esimesel kollokviumil asutati ka vanasõnahuvilisi ühendav assotsiatsioon IAP, mille mootoriks on olnud algusest peale Tavira kohalik vanasõna-aktivist Rui J. B. Soares. Kollokviumide põhikorraldaja suur töö on lasunud peale Rui Soarese ka Soome Kirjanduse Seltsi teadlase Outi Lauhakangase õul.

Seekord võrastas Rui Soarese suurejoonelise idee järgi maailma vanasõnapealinnaks pürgiv linnake eri riikide vanasõnauurijaid juba kuuendat korda. Eriala ühe tippfoorumi eesmärgid on mitmekesised – luua laia erialavõrgustiku kaudu kultuuridevahelist dialoogi, soodustada ulatuslikku parömioloogia-alast koostööd, arutleda vanasõnauurimise uute suundade üle praegusel tehnoloogilise kommunikatsiooni ajastul, tutvustada ja teadvustada kaasaegseid parömioloogia käsitlusviise, avardada vanasõnade õpetamise ja omandamise strateegiaid hariduses, tugevdada põlvkondadevahelisi sidemeid ja motiveerida noori hoidma kultuurilist järjepidevust.

Viie täispäeva konverentsipäeva vältel sai sõna 50 teadlast 22 riigist. Akadeemilistele suurskogunemistele tavaks kujunenud paralleelsektsioone Tavira kollokviumide ametliku programmi järgi ei toimu, kõigil osalejatel on suurepärane võimalus kuulata kõiki ettekandeid ja osaleda ettekannetejärgses diskussioonis. Kollokviumi töökeeled on inglise ja portugali keel, seetõttu on alati nii esinejate kui ka kuulajaskonna hulgas hulganisti Portugali ja Hispaania esindajaid. Selle aasta kutsutud esinejad olid valdkonna tippspetsialistid Anita Naciscione Läti Kultuuriakadeemiast (vanasõnade kognitiivsetest stiiliperspektiividest rõhuasetusega diskursusepõhisel lähenemisviisil, ettekanne põhines samateemalisel monograafial *Stylistic Use of Phraseological Units in Discourse*), Sanghamitra Choudhury Indiast Sikkimi Keskülikoolist (ettekanne vanasõnade õppimisest ja omandamisest India Assami piirkonnas levinud *Burhi Air Sadhu* ('vanaema lood') rahvajuttude kaudu), Gyula Paczolay Veszprémi Pannoonia Ülikoolist (vaimuliku, õpetlase ja polügloti Solomon Caesar Malani (1812–1894) kolmeköitelisest tööst *Notes on the Book of Proverbs mostly from Eastern Writings*), ette loeti Peterburi Ülikooli tuntud keeleteadlase Valery Mokienko plenaarettekanne slaavi parömioloogia problemaatikast, rõhuasetusega lingvistilisel aspektil. Portugali vanasõnauurimise seisuga ja suundumusi tutvustasid Lissaboni Ülikooli teadlased Teresa Cid (Ameerika indiaanlaste arhailisest suulisest ütlusfolkloorist), Patricio Ferrari (vanasõnadest Fernando Pessoa töödes) ja António Feijó (vanasõnavormi analüüsist André Jollesi teoses *Formes simples*). Lissaboni Katoliku Ülikooli esindas Antonio Martins (vananemise kunstist piibliütluste ja Algarve piirkonna vanasõnade näitel) ning kohalikku Algarve Ülikooli Adriana Nogueira (vanasõnade filosoofilistest kontekstidest).

Põnevaid vaatenurki kajastasid paljud ettekanded, vaatluse all olid nt vanasõnateoreetiline žanrikäsitlus ja eetilise *versus* eemiline dihhotoomia (Pekka Hakamies Turu Ülikoolist), vanasõnad kirjandustekstides, nt aforistlike antivanasõnade esinemus ja olemus Friedrich Nietzsche loomingus (Wolfgang Mieder Vermonti Ülikoolist), vanasõnakasutus rootsi draamadialoogides perioodil 1700–2000 (Anders Trulsson Uppsala

Ülikoolist), vanasõnade leksikaalne algupära (František Čermák Praha Karli Ülikoolist), vanasõnad ja grammatika tšehhi materjali näitel (Karel Kucera Praha Karli Ülikoolist), kontrastiivse lingvistika perspektiivist käsitletud parömioloogilised lüngad (Joanna Szerszunowicz Białystoki Ülikoolist), vanasõnateadmuse testimise meetodid (Peter Grzybek Grazi Ülikoolist), sotsiokultuuriline väli ehk vanasõnakasutus eri ühiskonnaklassides 19. sajandi Soomes (Eija Stark Helsinki Ülikoolist), argentina ja hispaania vanasõnade komparatiivanalüüs (Lital Belinko Jeruusalemma Heebrea Ülikoolist), puudelisuse representatsioonid vanasõnades (Santosh Kumar Delhi Ülikoolist), etniline aspekt, nt juudi stereotüübid poola ja ukraina vanasõnades ja idioomides (Zofia Abramowicz Białystoki Ülikoolist).

Kollokviumil osalemine oli suure tähtsusega ka Eesti Kirjandusmuuseumi lühivormiuurijatele – seda nii viimaste aastate uurimistulemuste tutvustamise kui ka uute kontaktide loomise seisukohast. Arvo Krikmann pidas põhjaliku ettekande tuntud ütluste käekäigust ning rikkalikust varieeruvusest ja arengutest internetis, Anneli Baran rääkis poliitikute kujundlikust keelekasutusest sotsiaalmeedia näitel, analüüsides poliitikute keelelise käitumise mõju ühiskondlikele protsessidele, nagu olid 2012. aasta alguse ACTA-vastased meelevaldused tänavatel ja reaktsioonid internetikeskkonnas. Varasemate aastate osavõtu tulemusena on käivitunud ka mitmed rahvusvahelised koostööprojektid. Nii esitleti seekordsel kollokviumil Soome-Eesti-Sloveenia ühisprojekti “Newspaper and Paremiology”, mille esimeses faasis fikseeriti vanasõnakasutus kolme riigi ajakirjanduses ühenädalase pilootperioodi (7.–13. mai 2012) jooksul. Koostööprojekti kaugem eesmärk on välja selgitada pikema vaatlusperioodi vältel vanasõnakasutuse määr ja viisid, võrrelda arhailise ja uue ainese osakaalu tänapäeva ajakirjanduses, võttes arvesse nii professionaalsete ajakirjanike kirjutisi kui ka *online*-versiooni kommentaatorite keelekasutust. Outi Lauhakangas keskendus Soome suurimale päevalehele *Helsingin Sanomat* ja võrdles vanasõnaleide Matti Kuusi rajatud tüpologia alustelt, ühtlasi tõstis ta esile spordiajakirjaniku Vesa Kovaneni eriomast vanasõnakasutust. Liisa Granbom-Herränen (Jyväskylä Ülikool) valis oma uurimuse objektiks Soome kohaliku ajalehe *Salon Seudun Sanomat* ja osutas üle 100 vanasõnaleiu põhjal kohalikule omapärale (nt iga päev lehes ilmuvale piiblitšitaadile). Piret Voolaid andis statistilise ülevaate populaarsematest vanasõnadest ja nende positsioonist meediatekstides ning analüüsis vanasõnade ja vanasõnamodifikatsioonide esinemust eri leherubriikides ning eri autorite tekstiloomes. Saša Babič (Sloveenia Etnoloogia Instituut) tegi ülevaate vanasõnakasutusest kahes Sloveenia päevalehes *Delo* ja *Dnevnik* ning leitud paarikümne vanasõnaütlu põhjal järeldas, et võrreldes Eesti ja Soome päevalehtedega on vanasõna- ja ka muu kujundkõnekasutus Sloveenia ajakirjanduses väiksem.

Assotsiatsioonil on tava igaks kollokviumiks anda välja artiklikogumik eelmisel aastal peetud ettekannete põhjal. Seekord esitletud kogumik, mida võib nimetada ka ühingu aastaraamatuks, kannab viiendat järjekorranumbrit. Kollokviumi kava ja teesidega on võimalik tutvuda veebiaadressil <http://www.colloquium-proverbs.org/icp/en/>, huvi korral leiab sellelt teavet ka kõigi seni toimunud kollokviumide kohta. Hea traditsioon jätkub – ka 2013. aastal viivad kõik (vanasõnauurijate) teed Tavirasse, sest juba on välja kuulutatud seitsmes vanasõnakollokvium, mis leiab aset taas novembrikuus.

Piret Voolaid

Kaks regilaulukonverentsi

2012. aastal toimus kaks rahvusvahelist konverentsi, mille keskmes oli läänemeresoome vanem laulupärand. Märtsis korraldas konverentsi Runolaulu Akadeemia – 2010. aastal Kuhmos, kareliaanide ajaloolises Karjala-värvavas rajatud uurimisinstituut. Teine konverents toimus Eesti Rahvaluule Arhiivi korraldusel sügisel Tartus, Eesti Kirjandusmuuseumis. Anname ülevaate konverentsidel kõneldust ja toome välja erinevaid vaatenurki läänemeresoome regilaulule.

Kuhmos 23.–25. märtsini peetud konverentsi teema oli “Laul inimliku kommunikatsiooni vormina”. Koos olid nii teoreetikud kui ka praktikud, kõige arvukamalt Soomest ja Venemaalt. Analüüsi eri piirkondlike laulutraditsioonide arenguid ja tänapäevaseid eluvõimalusi ning pärimuslaulu akadeemilise õpetamise probleeme.

Seminar algas töötoaga bretooni laulutraditsiooni ajaloost ja tänapäevast, mille viis läbi Dominique Jouve. Bretooni laulutraditsioon oli uue muusika mõjul kadumas, ent taaselustus Teise maailmasõja ajal tänu sellele, et avalikud üritused keelati. Järgmine laine vana traditsiooni elustamisel oli sõjajärgsete noorte teadlik õppimine vanadelt traditsioonitundjatel ja õpitu esitamine laval. Praegu õpetatakse traditsiooni rahvakoolides, ettekandja on seal loonud süsteemi, kus mõne kuu kaupa annavad kursuseid parimad traditsioonitundjad ja lõpptulemusena õpitakse mitme meistri stiile. Probleemiks on see, et kaob keel, mis on ka laulu ja selle piirkondlike stiilierinevuste aluseks.

Petroskoi konservatooriumi etnomusikoloogia osakonna rahvamuusikauurija ja lauluõpetaja Svetlana Nikolajeva tutvustas oma rahvalauluõpetuse metoodikat. Selles on eriline tähelepanu artikulatsioonil, hingamisel, foneetikal, hääletekitamisviisil ja tämbril. Svetlana Nikolajeva pidas oluliseks välitöid, õppijate isiklikku emotsionaalset kontakti traditsiooniga, mis õpetab märkama rahvapärase laulustiili erinevust võrreldes Venemaa kõrgkoolides õpetatava ühtlustatud rahvakoori stiiliga ja traditsiooniomast laulmisstiilide individuaalsust.

Anneli Kont-Rahtola ettekanne “Arvuti õpetajana” põhines TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia pärimusmuusikute seas korraldatud küsitlusel, milles selgus, et 35–85% õppimisprotsessist toimub arvuti (salvestuse) abil. Arvuti annab võimalused salvestuse detailide jälgimiseks ja jäljendamiseks, ent ettekandja arvates oleks täpsest jäljendamisest olulisem saada rohkem tunde elus õpetajalt – emotsionaalne kontakt ja salvestusega võrreldes mitmeplaanilisem isiklik eeskuju arendavad õppijat paremini.

Kuhmos tegutseva Kalevala ja Karjala Kultuuri Infokeskuse Juminkeko arhiivihoidja Mirja Kemppinen tutvustas karjala rahvaid, Juminkeko tegevust, väljaandeid ja kirjeldas keskuse töötajate pikemaid välitöid pomooride juures 2010. aasta augustis, kus jäädvustati veel elavat laulutraditsiooni.

Pekka Huttu-Hiltuneni, seminari korraldaja ja Runolaulu-Akadeemia juhataja ple-naarettekanne “Laul inimliku kommunikatsiooni vormina – Euroopa elavad laulutraditsioonid” mõtestas lahti seminari teema, rõhutades vajadust uurida laulu kui kommunikatsioonivahendit. Ta tõi näiteid Euroopa eri laulukultuuridest ja tutvustas plaani luua rahvusvaheline uurimisprojekt, mis hõlmaks Euroopa rahvaste laulukultuure.

Larissa Zõbkina, muusikateadlane Moskva Lihhatšovi-nimelisest Kultuuri- ja Looduspärandi Instituudist, rääkis mordva itkutraditsiooni tänapäevast. Traditsiooni valdab veel vanem põlvkond. Kuna tegemist on elava traditsiooniga, tekitab see probleeme jäädvustamisel. Ettekandja oli ise kogunud peamiselt sugulastelt 70 itku ja itkes ka ise. Traditsiooni järjepidevust on hoidnud varane osalemine selles – juba 7–8aastased

tüdrukud viidi kogunemistele, kus mehelemineku eas tüdrukud harjutasid itkemist, itke kuuldi ja harjutati pidevalt.

Venla Sykäri Helsingi Ülikoolist tutvustas ettekandes “Riimiline nelikvärsis Kreetal – laul ja laululoomine kui elu osa” Kreeta vägagi elavat nelikvärsseite laulmise traditsiooni – selle dialoogilisust ja päevakajalisust, tavapäraseid laulmisolukordi ja improvisatsiooniga võistlemist. Üheks näiteks vormi elujõulisusest oli kohaliku professori keeld kasutada eksamitöös nelikvärsivormi, kuna see ei oleks piisavalt akadeemiline; ka on Kreetal tavaline, et mobiilisõnumeid igapäevaelust ja -sündmustest kirjutatakse nelikvärsis.

Nii Sibeliuse Akadeemias kui ka Helsingi ülikooli doktoriõppes õppiva Heidi Haapoja teemaks oli “Kalevalamõduline nüüdisrunolaul ja suuline kompositsioon”. Arutluse aluseks olid intervjuud professionaalsete, Sibeliuse Akadeemia haridusega runolauluesitajatega. Lähtudes vormeliteooriast, mis sobib ka tänase loomingu analüüsiks, leidis ettekandja, et tänapäevalgi kasutatakse traditsioonilisi tekstiloomepõhimõtteid ja sobitatakse teadlikult eri tasandi vormeleid olemasolevatest (eelkõige kirjalikest) allikatest. Esitajate eesmärk on individuaalne kunstilooming, luuakse viise ja sõnu, mille vorm on teoreetilist teadmist arvestav hüperkorrektne runovärsis.

Marko Jouste, Tampere Ülikooli uurija, üks saami muusika õpiku ja CD koostajaid, analüüsis kolta- ja kildinisaami *luvvjt/leudd'*-pärimust – üksi esitatud isikulaule. Soome aladele jäävates kildinisaami küldes (Petsamo) on see traditsioon elanud oma traditsioonilises keskkonnas, Vene aladel on saamid kokku viidud Lujavri asulasse ja laulutraditsioon välja kistud oma päriskeskkonnast. Ettekandja esialgse hüpoteesi järgi on koltasaami laulud ehituselt vabamad ja kildinisaami laulud rangema struktuuriga.

Heikki Laitineni, Sibeliuse Akadeemia pärimusmuusikaõppe rajaja ja Soome nüüdisrahvamuusika ühe võtmeisiku plenaarettekanne “Laulu-uurimise põhiküsimusi” rõhutas vajadust teadvustada erinevust tänase piiratud, “seisva”, arhiivikeskse runolaulukuvandi ja kunagise reaalsuse vahel. Kunagine traditsioon ei olnud “rahva” laul, vaid soomlaste ühine luulekeel, millega kogumise tippajal haikus ka uuem laul (*rekilaulu*). Üheks konkreetseks näiteks mineviku traditsioonist võõrandumisest on see, et tänases esitustraditsioonis on praktiliselt kadunud kunagine olemuslik (ees- ja järellaulja) kahelaulu printsiip – aga näiteks veel 19. sajandil, kui Lari Paraske käis Helsingis esinemas, vajas ta selleks, et esineda, järellauljat. Heikki Laitineni kindla veendumuse järgi peaks uurija laulu ja laulmise tähenduse mõistmiseks ise laulma rahvalaulu.

Petroskoi ülikooli etnomusikoloog Galina Karpova tutvustas muusikalise intonatsiooni erijooni koolasaamide arhailises laulus. Kui laulusõnad on *luvvjt* traditsioonis improvisatsioonilised, siis viisid on püsivamad. Esituse iseärasused sõltuvad sellest, kas lauldakse õues või siseruumis. Muusikalise intonatsiooni iseärasuseks on pidev vibraato (noodistamine on peaaegu võimatu) ning tessituuri pidev kõrgenemine. Lavaesituses kasutatakse vene kultuuri mõjul saatepille.

Sibeliuse Akadeemia doktorant Outi Pulkkinen analüüsis oma doktorikontsertide sarja ja runolaulude omandamise meetodit. Tema eesmärgiks oli saavutada traditsioonilise värsivaramu vaba kasutamine. Jutustava laulu jättis ettekandja meelde piltidena. Iga pildi “täitmiseks” luges ta paralleelselt paljusid selleteemalisi tekstimotiive ja intuitsioonist lähtudes sündis esituses tema individuaalne sõnastus. Kontserdil oli Outi Pulkkineni eesmärgiks meditatiivse seisundi saavutamine, mis õnnestus silmad kinni lauldes.

Sibeliuse Akadeemia üliõpilase Juulia Saloneni ettekanne “Kõige olulisem on kindlasti leida see oma hää!” tutvustas Soome rahvalauluõpetajate ja -õpilaste küsitluse tulemusi. Ettekandja otsis vastust küsimusele, mis on rahvalauluõpetuse peaesmärk ja eeldatavad tulemused. Põhimõtteliselt pidasid nii õpetajad kui õpilased oluliseks samu asju – “oma hääle” leidmist, traditsiooniliste esitusstiilide valdamist ja hääle- tehnikate omandamist. Kui “oma hääle” (oma isikupärase esitusstiili) leidmine oli mõlemal esikohal, siis erinevalt õpetajatest oli üliõpilaste tähtsusjärjekorras teisel kohal hääle- tehnikate omandamine.

Birger Winsa, *meänkieli* dotsent Stockholmist, keskendus ettekandes “Laul keele elustaja ja argikultuuri edendajana” vähemusrahva kultuurilise kapitali probleemile. Tänapäeval annavad just muusika ja laul vähemuskeelele väärtuse ja sära ning noortele võimaluse pääseda lavale, luua endale prestiiži. Laulmine tekitab huvi ka keele õppimise ja säilitamise vastu, lisaks on laulmine iseenesest nauditav tegevus.

Petroskoi konservatooriumi etnomusikoloogi Svetlana Kosõreva ettekanne “Laulu helikõrguse iseärasusi vepsa itkudes” põhines tööl, mis ta tegi vepsa itkude väljaand- misel. Ettekandja tutvustas arhiivimaterjalide päritolu ja peatus pikemalt itkude helikõrgusstruktuuri iseärasustel. Kaasaegsete arvutitehnoloogiate abil püüdis ta välja selgitada meloodiakontuuri süsteemseid elemente (segmente), eri esitajate heliridu ja kultuurile omaseid helilaade. Vepsa itkudes eristus kaks põhilist silpnoodi kontuuri – stabiilne ja libisev.

Janika Orase ja Žanna Pärtlase (Eesti Rahvaluule Arhiiv, Eesti Muusika- ja Teat- riakadeemia) ettekanne analüüsis kahe setu traditsioonilises pooltoon-poolteisttoon laadis laulu õpetamise tulemusi. Akustiline analüüs näitas, et traditsiooniliste esitajate helireataju ei vasta tempereeritud süsteemile, erinevusi on ka setu kooride helikõrgus- vahekordades, samuti eri ehitusega viisides. Tänapäevased õppijad lähtuvad pooltoon-pool- teisttoon helirida esitades enamasti tempereeritud süsteemist, ent esines ka ebatavalise helirea taandamist harjumuspärasele diatoonilisele laadile. Erinevused originaalsal- vestuste ja õppijate esitusstiili vahel kajastasid võõra traditsiooni jäljendustele omast liialdamise tendentsi.

Tampere ülikooli etnomusikoloogi Jarkko Niemi Põhja rahvaste laulude töötuba keskendus handi ja neenetsi laulupärimusele. Töötoa üheks osaks oli arutlus meetri- liste täitelementide semantikast Põhja rahvaste laulus. Ettekandja näitas, et laulude täitesilpidel võib olla teatud (varjatud) semantiline funktsioon – seniste uurijate töödes ei ole seda mainitud. Näiteks handi laulude refrään (*ken ton*) imiteerib saatepilli häält, jahimehelaulu refräänsõna *kõr-kõr* tähendab ‘jälge’. Lisasilpide abil antakse laulu algu- ses ette salmistruktuur. Jarkko Niemi arutles ka improvisatsiooni üle, mida tutvustatud kultuurides eriti ei ole ja oletas, et improvisatsioon võib omane olla pigem sellistele kultuuridele, kus väljendusel on ranged piirid, nagu näiteks kirjalikud kultuurid.

Karjala Ajaloo, Keele ja Kirjanduse Instituudi folklorist Valentina Mironova ana- lüüsis uusloomingut karjala laulukultuuris. Alates 1930. aastatest on kirja pandud runovormilisi kiidulaule Nõukogude riigist, Leninist ja kolhoosielust. Laulikuid, kes tegid koostööd poliitilist tellimust täitvate folkloristidega, motiveeris võimalus pääseda esinema ja võistlusmoment teiste laulikutega. Kriitilises toonis laule sellest ajast kirja pandud pole, ent tänapäevastel välitöödel võib kuulda tšastuškavormis kriitilisi laule president Putini ja praeguste olude kohta. See on elav traditsioon, mida kogujatele ei taheta alati esitada.

Svetlana Nikolajeva keskendus ettekandes “Karjala joig Põhja-Euraasia improvisat- siooniliste ja onomatopoeetiliste lauluvormide kontekstis” võttele, kus lauluhääle hetkeks

“visatakse” falsetti. See tundub olevat üks põhjarahvaste laulude artikulatsioonilisi universaale ja ühtlasi tuletab väga meelde luige häält. Ettekandja viitas A. O. Väisäneni välitöökirjapanekule, kus viimane oli segi ajanud inimese ja luige laulmise. Luige laulu ja põhjarahvaste laulmisvõtte helikõrguskontuurid on ka visuaalselt väga sarnased.

Mari Sarv püüdis ettekandes “Suulisuse jäljed regilaulu arhiivitekstides” regilaulutekstide statistilise analüüsi tulemustele tuginedes iseloomustada regilaulude varieerimise ulatust ja olemust. Tekstide mõningane varieerimine on kindlasti olnud tavaline – väga harva leidub kahelt eri lauljalt samas sõnastuses kirja pandud laule. Kogu regilaulu tekstivaramu näitab siiski, et varieerimine on toimunud üsnagi etteantud raamides, piirdudes mõne sõnastusvariandi, paralleelvärsi või üksikute motiivide lisamisega ning olemasolevate lauluosade kombineerimise ja ümbersõnastamisega juba tuntud teemade piires.

Maari Kallberg, Runolaulu Akadeemia uurija, kes on pikalt tegelenud karjala joigude korpuse loomisega, rääkis oma tööst Väisäneni joiukirjapanekute ja -salvestuste väljaande ettevalmistamisel. Ettekandja tutvustas kasutatud struktuuripõhise noodistamise põhimõtet, kus korduvad elemendid on asetatud kohakuti (järjestikustele noodiridadele), ja mis sobib hästi struktuurilt ebakorrapäraste joigude õppimiseks.

Seminari kõige elavam diskussioon tekkis ümarlauas “Oma hääle jälg traditsioonis”, mille peakõnelejateks olid eri kõrgkoolide lauluõpetajad – Anna-Kaisa Liedes ja Sanna Kurki-Suonio Soomest ja Svetlana Nikolajeva Petroskoist. Diskussioonis vastandusid kaks nägemust rahvalauluõpetuse eesmärkidest ja tulemustest: Soome õpetuse põhi-eesmärgiks on “oma hääle”, oma individuaalse isikupärase laulmisstiili, loominguilise eneseväljendusoskuse arendamine; Venemaa etnomusikoloogiahariduses on lauluõppimise eesmärgiks omandada võimalikult traditsiooniline laulustiil, õppida tundma ja mõistma traditsiooni, kus vastandina tänasele sooloesitusele on oluline kooslaul. See ei tähenda, et ei laulda “omal häälel” – õpitakse pigem oma häält teistega sulatama. Birger Winsa tuletas meelde, et tänapäeva inimese oma hääle erineb traditsiooniliste esitajate omast, Heikki Laitinen leidis, et klassikalises hääleseades õpetatav “loomulik” hääletekitamine erineb märgatavalt meie loomulikust hääletekitamisest.

Üritust kokku võttes leidis Pekka Huttu-Hiltunen, et seminar oli viljakas, sulatades muuhulgas teaduse ja kunsti piire. Rikastav on see, kui dialoogis tuuakse välja oma kultuuri mõtlemisele tüüpiline või oluline ja teadvustatakse erinevusi.

Tartu konverents oli juba traditsiooniks saanud, iga kahe aasta tagant toimuvate regilaulukonverentside sarjas seitsmes. Selle aja jooksul on stabiilsena püsinud nii uurijate kui kuulajate huvi teema vastu. Konverents on muutunud üha enam rahvusvaheliseks, kaasates regilaulu-uurijaid eelkõige Soomest, aga ka mujalt. Konverentsi suunav teema oli seekord “Laulvad kogukonnad” ja eesmärk pöörata senisest suuremat tähelepanu traditsiooni toimimisele rühmapärimusena ja erinevate kogukondade suhestumisele regilauluga.

Konverentsi avaettekandes tegi Mari Sarv sissejuhatuse üldteemasse, arutledes, millised on (olnud) need kogukonnad Eestis, kellele regilaul on (olnud) ühel või teisel moel oluline. Regilaulud on käinud käest kätte reaalselt laulvate kogukondade ja kujuteldavate “ideekogukondade” vahel; selle protsessi käigus on rahvaluulearhiiv saanud peamiseks regilaulu-alase info valdajaks.

Aado Lintrop kõrvutas ettekandes “Lood ma võtsin lutsu suust” regilaulude laulmist šamaanirituaaliga, mille oluliseks rolliks oli rühma toimivana koos hoida. Laulud laulust, kus nimetatakse laulude allikana mittelaulvaid olendeid, näiteks kalu ja kahepaik-

seid, viitavad Lintropi käsitluses lauliku kontaktile üleloomulikuga. Nii võivad laulud laulust, kus tuuakse esile laulu eriline roll, kanda jälgi kogukonda liitvast rituaalist.

Frog Helsingi Ülikoolist tõi oma ettekandes välja laulutekstide seose uskumussüsteemiga. Tekstiloome piirkondlike eripärade kõrvale tõi ta Anna-Leena Siikala kirjeldatud “mütoloogia murrakud”, näidates Põhja-Karjala laulude põhjal, et laulutekstid on kujunenud nende kahe komponendi koostoimel. Frog jõudis oma ettekandes järeldusele, et laulmise ja mütoloogia piirkondlikud variandid on teineteisega seotud nii sisu kui ka vormi tasandil ja kalevalamütoloogia traditsioonis ei ole mõtet neid teineteisest eraldada.

Kristo Siig käsitles ettekandes “Kuningamäng – kas jälg muistsest võimurituulist” tuntud regivärsilise laulumängu võimalikku ajaloolist tausta, oletades, et Kuningamäng on peegeldus muistsest rituaalist, millega kogukond kord aastas visiteerivat kuningat (muinasaegset võimukandjat/ülikut) vastu võttis. Siig tõi esile, et teated nn rändava kuninga institutsioonist Põhja-Euroopa ühiskondades pärinevad eelkõige muinasaja lõpust.

Mikk Sarv kõneles, paljuski omaenese mälestustele tuginedes, regilauluvaimustuse tärkamisest linnakogukondades 40 aasta eest, keskendudes eelkõige rahvamuusikaansambli Hellero kujunemisele ja tegemistele. Mikk Sarve nägemuses oli Hellero pigem pulbitsev ja liikuv kogukond, mida liitis regilaulude laulmise vaimustus, kui lavalisele tegevusele keskenduv kindla liikmeskonnaga ansambel. Mikk Sarv lõpetas oma ettekande tõdemusega, et laulmine loob ja liidab kogukondi.

Heidi Haapoja (Helsingi Ülikool ja Sibeliuse Akadeemia) analüüsis, samuti refleksiivselt, regilaulu (runolaulu) tänapäevast esitustraditsiooni Soomes. Peamiselt kunstilise lavaesituse funktsioonis oleva regilaulu laulmisel taotletakse traditsiooniliste loomemeetodite ja improviseerimisvõtete ladusat kasutust. Nn uue laine regilaul on muutunud omaette stiilitunnustega registriks, mis kombineerib traditsioonilisi elemente, avangardistlikku improvisatsiooni ning mitmesuguseid popmuusika ja maailmamuusika mõjutusi.

Andreas Kalkuni ettekanne “Setode lavale toomine. Schmaltzist Pulstini” käsitles varaseid teateid setu laulu lavaesitustest väljaspool Setumaad ja tutvustas esinemiseks loodud “seto koore”. 19. sajandi lõpust ja 20. sajandi algusest leidub mitmesuguseid teateid setu kooride esinemisest laatadel ja põllumajandusnäitustel. Põhjalikumalt käsitles esineja Rápina laulukoori kehastumist setu kooriks sealse kultuuritegelase J. J. Schmaltzi algatusel juba 1880. aastatel ning setude osalemist A. Pulsti korraldatud rahvamuusikute ringreiside 901 kontserdi raames aastatel 1922–1939. Kalkun tutvustas ka antikvariaadileide, Anne Vabarna ringreisilt saadetud postkaarte kodustele.

Taive Särg vaatles regilaulu kujutamist dokumentaalfilmides “Regilaul. Laulud õhust” (U. Koch 2011) ja “Tormise regi” (S. Keedus 2005). Filme võrreldes jõudis ta järeldusele, et regilaulu kujutatakse võrdlemisi romantilises võtmes, sidudes seda ehedana mõjuvate looduskaadrite ja etnograafiliste detailidega ning need ei kajasta objektiivselt meie teadmisi ja kogemusi regilaulust, vaid pigem loovad rahvuslikku müüti.

Konverentsipäeva lõpuks tutvustas ja näitas Ingrid Rüütel oma filmi Kihnu rahvalaulude ja kommete tundjast Marina Rooslaidist (1994) ning Kirjanduse Majas toimus kontsert “Uroshämärä”, kus karjala eepilisi kalevalalaule esitasid Pekka Huttu-Hiltunen ja Heikki Laitinen ning kannelt mängis Arja Kastinen.

Teist konverentsipäeva alustas Natalia Ermakov ülevaatega ersa-mordva itkutraditsiooni olukorrast tänapäeval. Kõneleja tõdes, et itkutraditsioon on hääbumas, seda valdab tänapäeval eelkõige vanem põlvkond ning omaks on võetud kas õigeusu kombed või tänapäevased vene kombed. Mõningat nekrutiitku traditsiooni elustumist võis täheldada Tšetšeenia sõja ajal, kuid esineja lootis, et edaspidi selleks enam vajadust ei teki.

Pekka Huttu-Hiltunen runolauluakadeemiast arutles laulu kui kommunikatsiooniva-hendi algupära üle ning tõi esile mõnede uurijate seisukoha, et kõnekeel on tekkinud ja välja kasvanud muusikalistest hääliitsustest. Lisaks rõhutas esineja, et läänemeresoome kultuuriruumis (ja ilmselt ka mujal) on keel ja laul arenenud käsikäes, mitte üksnes keel pole mõjutanud laulu struktuuri, vaid ka laulus kasutatav sõnavara on hoidnud käibes vanemaid keelendeid. Esineja leidis, et laulmist tuleks uurida kui kompleksset nähtust, mitte eraldada selle muusikalist ja sõnalist komponenti ning oleks vaja luua oma terminoloogia, mõistestik ja metodoloogia, mis võimaldaks paremini avada laulu kui uurimisobjekti olemust.

Heikki Laitinen Sibeliuse Akadeemiast käsitles D. E. D. Europaeuse 1845. aasta kogumismatkal Mekrijärvelt kirja pandud eepilisi kalevalalaule ja välitöömärkmeid. Europaeus pani Mekrijärve lauljatelt kahe nädala jooksul kirja üle saja laulu, sealhulgas neljalt tuntud lauljalt laulu kandle tegemisest. Eri sõnastusvariante analüüsidest tõstatas Laitinen küsimusi varieerimise olemusest ja põhjustest ning tõi esile kogumisolukorra erinevuse igapäevase laulmisolukorraga võrreldes.

Venla Sykäri kõneles võistulaulmisest kui eri kultuurides tuntud nähtusest, mis võimaldab võistlejatel demonstreerida oma osavust ja andekust. Võistulaulmise kombe ühe näitena käsitles ta lähemalt tänapäevaseid *freestyle*-räpi lauluvõistlusi Soomes, rõhutades sedalaadi omaalgatuslike võistluste kogukonda ja võistlejaid ühendavat toimet, vaatamata võistlusolukorras tekkivale tugevale vastasseisule.

Liina Saarlo keskendus regilaulude teadusliku väljaande *Vana Kannel* avaldamispõhimõtetele, nimelt (suures osas mitteregivärsiliste) lastelaulude lisamise mõttekusele. Kuigi lastelaulud sisaldavad kohati regivärsi elemente, kipub korduvate tekstide rohkus väljaannetes kohati varjutama päris-regilaule. Oma ettekandes mõtiskles Saarlo selle üle, milliseid valikuid peaks tegema, et *Vana Kannel* säilitaks teadusliku ja esindusliku näo.

Pikne Kama käsitles matuseteemalisi regilaule arheoloogi vaatepunktist. Eesti matuseteemaliste regilaulude korpuse läbitöötamine näitas, et regilaulud sisaldavad eri aegade ideid ja uskumusi. Kokkulangevused arheoloogiliste leidudega võimaldavad dateerida laulumotiive, samas annavad regilaulud arheoloogilistele leidudele tähenduse, näidates inimesi ja nende emotsioone seoses matusega ning annavad arheoloogidele ideid, millist informatsiooni tuleks üldse omaaegsetest matusepaikadest otsida.

Janika Oras rääkis Kolga-Jaani rahvalaulikust Marie Sepast, kes on ise kirja pannud nii lühiautobiograafia kui ka pärimustekste, analüüsidest neis avalduvat minakujundust. Kollektivistlikule elulaadile omase, aga ka naistele tunnuslikuks peetud suhetekeskse minapildi kõrval peegeldub lauliku tekstides ka autonoomne individualistlik mina. Lisaks kohalikule kogukonnale suhestab Marie Sepp end ka teiste võrgustikega: kujuteldava rahvusliku kogukonna, linnaeliidist pärimusejäädvustajate ja 1930. aastate folklooriharrastajatega.

Vahur Aabrams andis ülevaate kahe setu lauluema, Martina Ir'o ja Anne Vabarna esivanematest ning tõi esile kokkupuuted kahe laulunaise suguvõsade vahel, arutledes, kust ja kellelt võis nende laulutaid pärineda.

Konverentsi lõpuks esilinastus Maarja Aigro lühifilm Eesti Rahvaluule Arhiivi kogude saamisloost "Peast päästetud" (2012) ja näha sai ka Ulrike Kochi täispikka dokumentaalfilmi "Regilaul – laulud õhust" (2011).

Janika Oras, Mari Sarv

Eesti päevad Austraalias

Ajalugu on eestlased mööda ilma laiali pildunud ja praeguseks on vist raske leida maad kus poleks eestlasi või koguni elujõulist eesti kogukonda. Ning mis peamine, enam ei lahuta meid piirid ega kaugused. Austraalia on üks kaugemaid kontinente, kus mitmed eesti kogukonnad on võimelised üleval hoidma vaata et suurimaid Eesti Maju (võrreldes teiste Eesti Majadega mujal maailmas) Sydneys, Melbourne'is ja Adelaide'is.

Mida ma Austraalias tegin? Alustasin 2012. aastal uuringuid ETF grandis (nr 9132) toetusel eestlaste suurpidudest ning rahvatantsuharrastusest Eestis ja väljaspool Eestit.

Kontaktid eestlaste kogukonnaga olid kestnud juba mitu aastat enne, kuid kohutamine Sydney Virmaliste rahvatantsujuhi Madis Alveri ja tema abikaasa Tiinaga 2008. aastal TLÜ Kunstide Instituudi korraldatud rahvatantsuseminaril andis ehk esimese tõuke pika reisi ettevõtmiseks. Toetavad soovitusel sain ka Sydney Eesti Maja arhiivi juhatajalt Maie Barrow'lt ning tema assistendilt Reet Simmunilt, kellega oleme koos osalenud mitmel korral Eestis BaltHerNeti suvekoolitusel. Lõplik otsus aga tuli pärast Austraalia eestlaste esindaja Iivo Tuule ettekannet, 2012. aasta ÜEKN üldkoosolekul Lundis, kes oma ettekandes ütles, et just rahvatantsust võiks saada Austraalias eestluse hoidja. Pärast lõpliku otsuse tegemist alustasin kontaktide otsinguga ka teiste rahvatantsurühmadega Austraalias (Adelaide'i Vikerkaar ja Melbourne'i Eiderattad).

Võiks öelda, et kõik, mis on seotud Austraaliaga, on natuke teistmoodi. See, et Austraalia päevad toimuvad detsembris, kui meil Euroopas on talv, on ju ka väga eksootiline, nagu ka see, kogukond peab neid pühi koos eesti päevadega. Kõik on Austraalias põimunud suureks eesti kogukondade kokkusaamiseks. Suurpeole tullakse kokku üle Austraalia vähemalt iga kolme aasta tagant. Praeguseks on ajavahe vähenenud kahele aastale: XXIII eesti päevad toimusid 2010 Adelaide'is, 2012 olid XXIV eesti päevad Sydneys ja XXV eesti päevad tulevad 2014. aastal Melbourne'is. Esialgsete kuulduste põhjal jätkab pidustuste korraldamist Adelaide 2016. aastal.

Eesti päevi Austraalias on korraldatud alates 1954. aastast kolmes suuremas keskus (Sydneys, Melbourne'is ja Adelaide'is), et koondada Austraalia mandril laialipaisatud rahvusrühma, elavdada eestlaste harrastustegevust, pidada omavahel sidet ja hoida ülal oma kultuuritraditsioone. Viimaste eesti päevade ettevalmistused langesid kiiretele jõulu-eelsetele päevadele. Eestist jõudsid sedapuhku Sydneysse etendusi andma nuku- ja noorsooteatri noored näitlejad, samuti lauljad ja pillimehed.

Nagu ikka, avati eesti päevad pidulikult 27. detsembril jumalateenistusega St Stephensi kirikus, kus õnnistati Eesti organisatsioonide lippe. Kõneles koguni kolm õpetajat: Adelaide'ist, Melbourne'ist ja Sydneyst. Päevade avamisel laulsid eesti kogukondade ühendkoor ja ansambel Lõke, esimeseks ürituseks kujunes kunsti- ja käsitöönäituse "Sool & Pipar" avamine Tap Gallerys, mis oli uudistavat rahvast täis. Õhtul järgenes sellele avapidu.

Osalesin kõikides rahvatantsuproovides. Madis ja Tiina Alver olid korraldustööga hõivatud lausa varahommikust õhtuni. Pole ka ime, sest Madis on rahvatantsuharrastuse kõrval ka Eesti Maja kooperatiivi juhatuses. Rahvatantsurühm Virmalised on Madis Alvre juhtimisel teinud harjutusi Sydney Eesti Majas järjepidevalt. Üle nädala kohtuva algajate rühma juhtimise on ta jätnud oma õpilase Kati Koreneffi hoolde. Nii on rühm kasvanud 32-liikmeliseks, palju on noori. Tiina Alver, kes tantsib rühmas nagu Madiski, muretsseb lisaks organisatoorse poole eest. Tema kannab hoolt repertuaari-

Hetk 2012. aasta Sydney eesti päevade rahvapeo lõpetamiselt. Mai Bucherti foto.

teavituse eest, muretseb rahvariiete eest, korrastades ja jagades neid tantsijatele ning hallates enda loodud rahvariideladu, kust ta leiab igale vajaliku komplekti. Jagus sealt mullegi rahvapeol osalemiseks.

Kõige huvitavamaks kujunes ühisproov, kus osalesid kõik rahvatantsijad Melbourne'ist, Adelaide'ist ja Sydneyst. Suures peosaalis oli igas vanuses rahvatantsijaid, proovile lisasid värvikust rahvamuusikud Salmiakki Pelimannit. Nad on juba mitu aastat andnud koos Virmaliste rahvatantsurühmaga kontserte ja koostöö on ladus.

Eriti huvitavaks kujunes programmi esitamise viis, mis tegi tantsukava väga vaheldusrikkaks. Nimelt esitasid kõik kolm rahvatantsurühma eraldi oma rahvatantse ja seejärel mõned tantsud ka koos. Peo lõpuks tantsisid kõik rühmad 25 tantsupaariga traditsioonilist tuljakut. See oli tõesti ülev vaatepilt.

Tahan siinkohal esile tõsta seda, et viimastel aastatel pole ma väljaspool Eestit näinud nii palju väliseesti rahvatantsijaid koos esinemas. Võrreldes Austraalia ühendlaulukooriga oli rahvatants kindlat dominantset kohal. Ka selles osas erineb Austraalia teistest eesti kogukondadest väljaspool Eestit ja kindlasti on selleks omad põhjused.

Veel üks Austraalia eestlaskonna erilisus. Eesti päevade lõpetamine pole Austraalias niisugune nagu mujal eesti kogukondades, sest selleks kujunes vana-aasta ball. See pole küll ametlikult eesti päevade osa, kuid seda ei saa mingil juhul jätta nimetamata. Kindlasti on see eriline just Sydneys, kus kell 12 võisid kõik ballil olijad jälgida maailmas tuntud Ooperiteatri juures toimuvat tulevärki, öhtu kõrghetkeks sai spontaanne ja hingest tulev Eesti ja Austraalia hümn ühislaulmine.

Iivi Zajedova

Folkloristide kaheksas talvekonverents

Tänavu 28.veebruaril ja 1. märtsil korraldasid Tallinna Ülikooli Eesti Humanitaar-instituudi maastiku ja kultuuri keskus, Kultuuriteooria Tippkeskus ja Akadeemiline Rahvaluule Selts Tallinna Ülikoolis konverentsi “Folkloor linnas ja linnast”. Nagu pealkirigi ütleb, oli fookuses eelkõige linnafolkloor, kuigi käsitlemist leidsid ka muud sellega piirnevad teemad ja rahvaluuleliigid. Ühe folklooriallikana on tõhusalt kasutatud internetti.

Ettekandes “Koolilaste lood linnakogemustest – uurimisprojekti kaardistamine” vaatlesid Ehte Järv ja Pille Runnel (Eesti Rahva Muuseum) uue linnateemalise näituse jaoks korraldatud laste essee- ja joonistusvõistluse “Mina linnas” tulemusi. Ühest küljest näitab võistlusel kirjeldatud “oma kohtade” teema, millised võimalused on lastel linnaruumi kasutamises kaasa rääkida, teisalt on nende kirjeldatud kohtadel kokkupuuteid kohapärimusega.

Piret Voolaid (Eesti Kirjandusmuuseum) vaatles ettekandes “*Pane see enda staatuses ja saa teada, mida inimesed sinust arvavad!* Earühma identiteediloome Facebooki ahelpostituste näitel” 10–12aastaste tüdrukute ahelpostituste sisu ja vormi ning liigendas neis esinenud teemad (sõprussuhted, pere ja kodu, kool, lemmikloomad, ühiskondlikud sündmused jm). Varasemast traditsioonist tuntud kettkirjade ja sõbraraamatutega sisult sarnane žanr toetab varateismeliste individuaalseid eneseotsinguid ja sotsiaalsete oskuste arengut ning annab uurijale olulist teavet ajastu, keskkonna, kultuuri ja noorte maailmapildi kohta laiemalt.

Eda Kalmre (Eesti Kirjandusmuuseum) ettekanne “Beebiporgandid ja salatipesu – kaubanduslikud muistendid ja kuulujutud Eesti tarbimisühiskonnas” käsitles kahe Eestis hiljuti levinud kuulujututsükli teket ja algupära. 2009. aasta sügisest hakkas Eesti suhtlusvõrgustikes ja hiljem ajakirjanduses levima kuuldus, et siinsetes poekettides pakutakse tarbijale vanu salateid, millest on kaste välja pestud ja uuega asendatud. Kuigi konkreetne kõmu on Eesti algupäraga, on sellised jutud universaalsed ja baseeruvad üldistatult inimeste hirmudel uute või võõrapäraste toodete ees, puhtuse eiramise, suurfirmade või etniliste rühmade domineerimise ja vandenõu ees.

Ell Vahtramäe (Eesti Põllumajandusmuuseum) uuris ettekandes “Urbanistlik põllumajandus internetis”, kuidas kajastub maakeskkond eeskätt Facebookis. Kõnelejale tundus, et põllumajanduse teemadel seal iseenesest sõna võtma ei tõtata, pigem piirduakse üldteemadega.

Jaanika Hunt (Eesti Kirjandusmuuseum, TLÜ) rääkis ettekandes “Kehale nõelutud lein. Mälestustätoveeringud” keha kasutamisest leina jäädvustamiseks. Põhja-Ameerikas ja Polüneesias usuti omal ajal, et tätoveeringud aitavad inimesel paremini orienteeruda surmajärgses maailmas, tänapäeval on selline kehamärgistamisviis tänu internetile ja kultuurilisele ühtlustumisele saanud muuhulgas leinamis- ja mälestusfunktsiooni. Sellised kehakaunistusviisid, aga ka virtuaalsed mälestuspaigad annavad märku leinakombestiku muutumisest.

Stereotüüpidest laiemalt ja kitsamalt arutles Elo-Hanna Seljamaa (TÜ) ettekandes “Miks mitte uurida Lasnamäed”. See paik seostub paljudele eelkõige venelastega. Ettekandja jõudis poolteist aastat kestnud välitööde käigus järelduseni, et Lasnamäe on nii tavaline linnaosa kui ka kõnekujund, epiteet ja metafoor, mida eri toimijad kasutavad enda ja teiste positsioneerimiseks ning valitsevate olude kritiseerimiseks.

Sille Kapperi (TLÜ) ettekanne “Talurahva tantsupärimusest 21. sajandi linnas” käsitles linnafolkloori ühe osana tantsu, mis varieerub nii primaarsetes kui sekundaarsetes kontekstides. Tantsude variantsus tuleneb tantsijate eesmärkide erinevusest, sõnaliste tantsukirjelduste lünklikkusest ja ka ajastust.

Tiiu Jaago (TÜ) kirjeldas regilauludes esinevaid linna suhtumise eri aspekte ettekandes “Linnateema vanemas rahvalaulus (pärimusliku ajaloo vaatepunkt)”. Ühest küljest seostub linn rahvalauludes positiivsusega – seal on kaubandus, rikkus; teisest küljest nähakse linna moraalitu paigana, kus elavad kergete elukommetega naisterahvad.

Tallinna vanalinnapäevadest ja kultuurilisest laenamisest rääkis Aado Lintrop (Eesti Kirjandusmuuseum) ettekandes “Väravamängust nii ja teisiti”. Ükski kultuurilaen ei kasva välja tühjalt kohalt, alati on olemas mingi taust, mis võimaldab laenata. Nii mõnegi uusrituaali algatamisel viidatakse meil “vanade eestlaste kombele”, millel ei pruugi asjaga suurt sidet olla. Näiteks meil üldtuntud väravamängu ja samanimelise kultuurilise ettevõtmise puhul saab rääkida teadlikust kontekstiloomest.

Jõulukuuse-traditsioonist rääkis Mall Hiiemäe (Eesti Kirjandusmuuseum) ettekandes “Väljakukuusest riituseobjektina”. Mustpeade gildi jõulu- ja vastlatähistamise kirjeldustes on juba 16. sajandil juttu elusa okaspuu väljakandmisest Riia ja Tallinna turuplatsile. Kristliku jõulupuukombe algus seostub aga Strassburgi linnaga aastast 1605. Komme kinnistus 18. sajandil. Eesti ja saksa linnaperedesse levis kinkimis- ja jõulukomme 19. sajandil.

Ühest keskaja ja varauusaja Euroopa omapärasest kombest rääkis Marju Kõivupuu (TLÜ) ettekandes “Varauusaegne maagia linnas – kass ehitusohvriks”. Aastakümneid tagasi leiti Tallinna Raekoja platsil asuvast majast 18. sajandist pärit kassimuumia. Ettekandja valgustas selle kummalise leiu tagamaid. Arvatavasti oli tegemist Saksa-maalt meile levinud kaitsemaagilise praktikaga, mis pidi vähendama vilja hävitavate ja katku levitavate rottide arvukust.

Ettekandes “Euroopa eestlaste seisukohast 2. Etnilised stereotüübid YouTube’i klippidena” vaatlesid Mare Kõiva ja Liisa Vesik (Eesti Kirjandusmuuseum) internetti postitatud klippi “YUROP according to Estonians!”, mis oma olemuselt on rahvuste visualiseeritud stereotüüpide kogum.

Inge Annom

Doktoritöö sloveeni lühifolkloori esteetilisest struktuurist

Saša Babič. Piret Voolaiu foto 2012.

Eesti Kirjandusmuuseumi ja Sloveenia Etnoloogia Instituudi folkloristide ühistöö on viimasel kümnendil olnud tihe, seetõttu on mõistetav huvi ka iga edusammu vastu, mille partnerasutuse kolleegid astuvad. 18. detsembril kaitses Sloveenia Etnoloogia Instituudi noorema põlvkonna folklorist Saša Babič Ljubljana ülikooli slovenistika osakonnas doktoriväitekirja *Estetska struktura slovenskih folklornih obrazcev v časovnem preseku z vidika slovstvene folkloristike* (Sloveeni rahvaluule lühivormide esteetilise struktuuri ajaline läbilõige rahvaluuleteaduse vaatepunktist). Töö juhendaja on eesti folkloristidele tuntud sloveenia folklorist, professor Marija Stanonik, retsensent Sloveenia fraseoloog, professor Erika Kržišnik.

Sissejuhatavas peatükis esitab autor üksikasjaliku ülevaate töösse puutuvast folkloristlikust kirjandusest, kasutatud meetodid on seotud peaaasjalikult parömioloogia-, lingvistilise antropoloogia ja etnolingvistika (nt Ljubljana koolkonna)

teooriatega. Suurt rõhku on pandud arhiivimaterjali klassifikatsiooni ja analüüsi tutvustamisele. Väitekirja keskmes on eelkõige poeetilised folkloori lühizänrid: tööga seotud (tööle innustavad) hüüded, tervitused, vägisõnad ja vandevormelid, ütlushed (vanasõnad ja kõnekäänud), mõistatused, loitsud (ravi- ja palvesõnad).

Teises peatükis on põhitähelepanu lühivormide kogumise ja uurimise ajalool, analüüsiv ainekogu hõlmab tekste alates protestantismi tulekust tänapäevani.

Kolmas peatükk käsitleb esteetika mõistet kõigepealt filosoofilisest vaatepunktist, seejärel on kirjeldatud esteetilist vaatepunkti varasemas sloveeni folklooris ja folkloristikas. Kolmes eraldiseisvas alapeatükis tutvustab autor Praha strukturalistliku koolkonna esindaja Jan Mukařovský, Tartu-Moskva semiootika koolkonna rajaja Juri Lotmani ja Saksa retseptsiooniteoreetiku Hans Robert Jaussi panust esteetika teaduslikku mõtestamisse.

Neljandas peatükis lahkab Saša Babič esteetika väljendusi folkloori tekstilisel (sh poeetilised kõnekujundid), tekstuuriilisel (sh keelespetsiifilised foneemid ja morfeemid, riim) ja kontekstilisel tasandil.

Viies peatükk kui töö kõige olulisem osa on lühivormide analüüs, milles autor lähtub väikevormide rollist poeetilises folklooris¹ ja nende kohast folklooriaktis. Arvestades, et folklooriakt toimub teatud ajaraamis, mis ümbritseb pikemaid folkloorizänreid, on väitekirjas esitatud uus mõiste *folkloorihetk* (*folkloorni trenutek*) kui lühemate vormide

analüüsis sobivaim. Folkloorihetk säilitab kõik folklooriakti (teksti, tekstuuri ja kontekstiga seotud) dimensioonid. Lühivormide analüüs viitab ühtlasi vajadusele esitada lühemate rituaalsete vormide kategooriad, mille hulgas on ka tervendamissõnad ja palved.

Autor analüüsib esteetilisi funktsioone iga folkloorivormi puhul eraldi ja analüüsi on kaasatud peale iga allvormi detailsete selgituste ka igale vormile eriomased funktsionaalsed karakteristikud. Tööhüüetest on valdav osa (nt *Juurde-juurde!*, *Hoogu-hoogu!*) suunatud kaaslaste innustamisele, nt onomatopoeetiliste karjasehüüete eesmärk on olnud vajadus tõmmata loomade tähelepanu. Tervitustes tulevad arvesse sotsiokultuurilised tegurid, tervitus valitakse vastavalt kohtumise stiilile (ametlik või mitteametlik), familiaarsuse tasanditele (nt kas tervitatakse kõrgemal või samaväärsel positsioonil asuvat isikut). Omaette alapeatükis analüüsitakse vägisõnu ja vandeformeleid, mille 15. sajandisse ulatuv ainekiht pärineb eri formaadis sõnavõttudest ja süüdistuskõnedest ja hilisemast empiirikast nt tänapäeva tänavavestlustest, kirjandusteostest, meediatekstidest ja grafitist. Selle allvormiga väljendatakse verbaalset agressiivsust ja mis on tavapärast laetud negatiivsete kogemuste ja emotsioonidega ja mille eesmärk (isegi kui tegemist on pelgalt täitesõnadega) on tihti peale seotud pingete maandamisega. Sageli on söimuvormeliste (sotsiaalsed tabud, etnilised ja rassilised märkused, vulgaarsläng) esteetiliselt kujundiloomes kasutatud eufemismi. Kahtlemata üks olulisemaid rahvaluule lühivorme Sloveenias on vanasõnad, millel on sügavama filosoofilise väljenduslaadi tõttu ka sotsiaalne staatus. Sloveeni vanasõnade sagedasemad esteetilised funktsioonid on kõne ilustamine, tähelepanu tõmbamine, tõsiseltvõetavuse ja autoriteedi saavutamine, peamiste stiilivõtetenähtena on nimetatud alliteratsiooni, riimi, parallelismi, ellipsi, personifikatsiooni, hüperbooli, paradoksi ja metafoori. Mõistatuste esteetiline analüüs lähtub töös (klassikalisest) metafoorsest rahvamõistatustest, mille põhiteemad on ammutatud ümbritsevast keskkonnast: igapäevane toit, tööriistad, loodusnähtused, loomad, kirik ja usk... Nn pärisõnastatuste kõrval on töös käsitletud põhjalikumalt ka muid alaliike, nt naljaküsimusi, tarkuseküsimusi ja vastassoostimuleerimisele suunatud seksuaalmõistatust (vormilt pärisõnastatused, milles kasutatud kujund viitab intiimsele kehaosale või seksuaaltoimingule, kuid vastus on süütu). Sloveeni lühiloitsude ja palvesõnade analüüsimisel on esiplaanil nende vormide lahutamatu seos rahvausundiga, rituaalsete lühivormide omapärana on nimetatud tekstilist püsivust ja väiksemat varieeruvust, mis on taganud kaitsvate palvetekstide suhtelise muutumatuse sajandite vältel.

Kuuendas peatükis keskendub autor sloveeni lühivormide uutele tänapäevastele funktsioonidele, nt naljasaamise kui ka reklaami eesmärgid ja võimalike uute rituaalsete folkloorivormide määratlemine demonstreerivad folkloori väikevormide jätkuvat populaarsust ja kasutusala avarumist tänapäeval.

Kokkuvõttes peatükis järeldab autor, et võrreldes pikemate folkloorižanritega ise loomustab kogu sloveeni lühivormilist sõnaloomingut suurem stabiilsus, millele aitavad kaasa stiilivõtted (rütm, riim, vorm ja sõnavara). Universaalseim võte näib kõikides vaatlusalustes vormides olevat kordamine nii sõna kui ka lause tasandil, kordus on võtmeelement ühtlase tempoga žanrites (loitsud, palved), aga ka ekspressiivsuse suurendaja (nt vandesõnad). Doktoritöö üks põhjapanevamaid seisukohti: struktuurile keskendudes ei tohi ühegi alaliigi uurimisel alatähtsustada sotsiokultuurilist konteksti, mis mängib folkloori väikevormide esteetilise funktsiooni tajumises olulist rolli ja millest sõltub konkreetse struktuuri kasutamise asjakohasus, aeg ja koht. Saša Babič rõhutab, et tekstide esteetilise struktuuri mõistmiseks ei peaks analüüsima folkloori väikevorme

kui isoleeritud akte, vaid elu kommunikatiivset osa. Integraalne ja kõikehõlmav käsitlusviis nõuab iga eraldiseisva väikevormi põhjalikku uurimist.

Piret Voolaid

Kommentaar

¹ Mõiste *folkloor* hõlmab Sloveenias nii vaimset kui ka ainelist rahvaloomingut. Väitekirjas on kasutatud termineid *slovstvena folklor* ('kirjanduslik folkloor') ja *slovstvena folkloristika* ('kirjanduslik folkloristika'), mille võttis kasutusele Marija Stanonik tekstilise folkloori kohta ja nt varasemate ebamääraste sloveenikeelsete terminite *tradicijsko folklor* ('traditsiooniline folkloor'), *ustno slovstvo* ('suuline folkloor') *folklor* ja *ljudsko slovstvo* ('rahvakirjandus') kõrvale ja asemele (M. Stanonik, *Teoretični oris slovstvene folklore*. Ljubljana: Založba ZRC, 2001).

Doktoriväitekiri komi keele kohakäänete ruumisemantikast

27. detsembril 2012 kaitses Nikolay Kuznetsov Tartu ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudis doktoriväitekirja *Пространственная семантика местных падежей коми языка (когнитивный анализ)* (Komi keele kohakäänete ruumisemantika (kognitiivne analüüs), juhendaja dotsent Tõnu Seilenthal). Tööd oponeeris filoloogiakandidaat Galina Nekrassova (Sõktõvkar).

Kohasuhteid osutavad keeleüksused on hetkel üks uuritavamaid objekte lingvistikas. Eri keelte kohamarkerite semantikale on pühendatud palju uurimusi, rida käsitlusi on tehtud tüpoloogilises, kontrastiivses ja kognitiivses aspektis. Komi keele kohakäänete semantikast on samuti korduvalt uuritud (nt Jevgeni Guljajev, Galina Nekrassova, Marija Ussatšova), kuid kognitiivse keeleteaduse seisukohalt käsitletakse seda esmakordselt. See annab aluse pidada väitekirjas sõnastatud teaduslikku probleemi aktuaalseks. Uurimuse teema ei ole aktuaalne üksnes komi keeleteaduse seisukohalt, vaid permistika seisukohalt tervikuna, sest permi keelte grammatilist süsteemi ei ole seni kognitiivse lingvistika aspektist uuritud.

Väitekirja eesmärk on komi keele kohakäänete kohatähenduste kirjeldamine ja kognitiivne analüüs. Sellest eesmärgist lähtuvalt on uurimuse ülesanneteks komi keele kohakäänete rühmitamine; nende tähendussüsteemi sisestruktuuri esitamine kognitiivsete valdkondade maatriksina; kohakäänete kasutamise näitamine erinevates kohafunktsioonides; nende käsitlemine tsentri ja perifeeria seisukohast ning vastastikuste suhete kirjeldamine prototüüpsemate ja perifeersemate kasutusjuhtumite vahel; spetsiifilisemate kohatähenduste analüüs nende kategooriaalse kuuluvuse seisukohast.

Alapeatükis "Kääne" seletatakse käände mõiste, esitatakse andmeid käändekategooria kohta eri keeltes, sh soome-ugri keeltes, klassifitseeritakse käändeid. Kohakäänete semantika käsitluseks on tähtis töös esitatud ruumisituatsiooni elementide kirjeldus:

Nikolay Kuznetsov. Andres Kuperjanovi foto 2012.

lokalisatsioon, orientatsioon, orientiiri topoloogiline tüüp. Üsna üksikasjalikult on kirjeldatud kohakäänete uurimislugu, eriti kõige varasemaid teaduslikke käsitlusi. Mahukas alapeatükis “Kognitiivne lähenemine keeleteaduses” esitab autor põhjalikult kognitiivse keeleteaduse teoreetilised alused (kognitiivse lingvistika arenemislugu, põhiprintsiibid ja sisu), mis räägib teema käsitlemiseks vajaliku teoreetilise kirjanduse tundmisest, materjali analüüsimise võimest ning järelduste ja kokkuvõtete tegemise oskusest. Kõige järjekindlamalt on kognitivistika põhiprintsiipe loomuliku keele grammatika käsitlustes järgitud R. Langackeri teoorias, mis seletab selle teooria põhiseisukohtade detailsemat kirjeldust töös. Oluline on ka alapeatükk “Tähenduse struktuur. Polüseemia”, mille sisu on otseselt seotud uurimisobjektiga. Siin esitatakse polüseemsete keeleüksuste kirjeldamise võimalusi ja leksikaalsete üksuste näitel seletatakse *semantilise võrgustiku, prototüübi, radiaalse võrgustiku ja võrgustikumudeli* mõistet.

Väitekirja keskse osa moodustab teine sissepeatükk “Kohakäänete ruumisemantika”, mis algab komi keele käändesüsteemist suurema osa moodustava kohakäänete rühma üldisest iseloomustamisest. Komi lingvistikas eristatakse traditsiooniliselt sise- ja väliskohakäändeid. Selle aluseks on käänete paradigmaatilised tähendused. Väitekirja autor väidab samuti, et “erinevalt sisekohakäänetest ei sisalda väliskohakääneteks peetavad käänded oma põhitähendustes puutumist orientiiri sisesfäärisse (v.a rida perifeerseid kasutusi), milles väljendubki nende väliskohasus” (lk 89). Töös on öeldud, et tegelikult ei ole permi keelte käändeparadigmas läänemeresoome keeltele sarnast sise- ja väliskohakäänete vastandamist. Alapeatükis “Statistika” iseloomustatakse käändevormide esinemissagedust, kuid autor oleks võinud lisada ka nende kasutamise statistilised andmed. Selle peatüki tähtsaks osaks on kohakäänete kognitiivse maatriksi kirjeldamine. Maatriksis on eristatud füüsiline, abstraktne, sotsiaalne, sündmusruum, aja, seisundi, skaala ja abstraktsete suhete valdkond. Autor jõuab järelduseni, et kesksel kohal on kognitiivses maatriksis füüsiline ruum, millega on ülejäänud valdkonnad seotud ja lõikuvad.

Põhjalikult on autor käsitlenud käänete ruumitähendusi. Uurides käänete kohatähendusi, arvestab autor sõnavormide semantilis-grammatiliste omadustega, mis on oluline käändesemantika kirjeldamisel mitte ainult kognitiivses, vaid ka traditsioonilises lingvistikas. Käändesemantika kognitiivse käsitlemise heaks näiteks on aproksimatiivi semantilise struktuuri kirjeldus. Autor toob välja käänete tähendused, näitab nendevahelisi seoseid ja esitab need seosed võrgustikumudelina. Paraku ei ole samasugust võrgustikumudelit tehtud teiste käänete tähenduste ja nende seoste kohta. Teiste käänete semantika sisestruktuur on kirjeldatud vaid kognitiivsete valdkondade maatriksina. Mis puutub käänete teistesse, s.o mitteruumilistesse tähendustesse, ei kirjeldata neid töös kognitiivsest aspektist. Pealegi on töös loetletud tähendusi teaduskirjanduses juba käsitletud (vt Guljajev 1961; Nekrassova 2004 jt). Käändekasutuste interpreteerimisel esitab autor piisavalt näiteid, kuigi need on pärit peamiselt ajakirjandustekstidest ja varem avaldatud teadustöödest.

Väitekirja põhineb kirjakeelsel keeleainesel. Samas esineb komi keele murretes erinevusi käänete koosseisus ja ka kasutamises. Töös on vaadeldud komi dialektoloogia ühte keerulisemat küsimust – ablatoterminatiiviks nimetatud käändesufiksi *-ысьбӧдз* semantikat. Autor esitab selle semantika kohta oma interpretatsiooni ja väidab, et see “viitab liikumisele lähtepunktist <...> lõpupunktini vaatleja vahetus läheduses” (lk 153). Ent Udora murde materjal toetab komi dialektoloogia kombekohast kirjeldust: käändemarkeri valikul ruumisuhete osutamiseks on otsustav roll liikumise lähtepunkti lähedusel/kaugusel lõpupunktist (vt Sorvatševa & Beznosikova 1990; Ljašev 1975). Näiteks vastatakse Udora murdes (Važgorti murrak) küsimusele *кысь локтан?* ‘kust tuled?’ kas *ягиседз* või *ягись* ‘metsast’. Sõnavorm markeriga *-иседз* kasutatakse juhul, kui liikumise lähtepunkt on lõpupunktist hästi kaugel ja rõhutatakse suure vahemaa läbimist lähtepunktist, aga elatiivi kasutatakse siis, kui lähtepunkt asub lähedal (vt Nekrassova 2012).

Alapeatükki “Kohakäänete funktsionaalsed vasted” (lk 175–182) on pühendatud kohakäänete funktsionaalsetele analoogidele ja topoloogiliste tsoonide nõrkestunud kodeerimise juhtumite kirjeldamisele. Sellel on ka alaosalised “Tagasõnalised konstruktsioonid” ja “Tagasõnalised formandid”. Kaasaegses komi keeles, nagu autor õigesti ütleb, väljendatakse ühtesid lokalisatsioonitüüpe ainult tagasõnadega ega markeerita käänetega ning teisi võidakse väljendada rööpselt käändeliste ja tagasõnaliste üksustega. Töös oleks tulnud loetleda kõik kohakäänete konkureerivad postpositsioonid. Oleks väga huvitav leida käändevormide ja postpositsioonide vahelise kasutusjaotuse seaduspärasusi.

Alapeatükis “Tagasõnalised formandid” käsitletakse *-ладор-* komponendiga üksusi: määrsõnu, tagasõnu, nimisõnu. Pikemalt peatub autor selliste konstruktsioonide interpreteerimisel, mis väljendavad lähikohakäänete sarnaseid kohasuhteid, nt *керка-ланьын* ja *керка-ладорын* ‘maja lähedal, suunas’. Autori meelet leidub neil analooge vepsa keeles ja neid võib tinglikult nimetada *tagasõnalisteks formantideks*. Selle termini all mõeldakse “vahepealse tagasõnade- ja käändeafiksivahelise staatusega keelelisi üksusi” (vt Itkin 2002: 167). Samas erinevad konstruktsioonid segmendiga *-ладор-* oluliselt tagasõnadest ja käänetest formaalselt, semantiliselt ja süntaktiliselt. Nad võivad esineda tuumkäänete markeritega, olla aluse ja otsesihitise positsioonis. Nimetatud tunnused lähendavad neid relatiividele. Väitekirja teema raames oleks autor võinud võrrelda sufiksi *-ла-* ja lähikohakäänete markerite koafiksi *-лань-* semantikat. Nende

keeleüksuste semantika sarnasust toetab Valter Tauli ja Ago Künnapil omal ajal välja öeldud väide, et keeleline üksus täidab koafiksi rollis enam või vähem sõnatuletusfunktsiooni (Tauli 1956: 206–207; Künnap 1983: 52–59; Künnap 1984: 287–291).

Nikolaj Kuznetsovi töö tervikuna on aktuaalset teemat käsitlev lõpetatud teaduslik uurimus. N. Kuznetsov demonstreerib kognitiivse keeleteaduse aluste tundmist, valdkonna teoreetiliste probleemide mõistmist, iseseisva loova mõtlemise piisavat taset keeleainese tõlgendamisel. Tema töö avab uue suuna komi keele grammatiliste üksuste semantika uurimises, teeb tõsise panuse komi ja permi keeleteadusse. Kuznetsovi väited loovad aluse keele edasiseks uurimiseks kognitiivse lingvistika valdkonnas. Oluline on ka uurimuse praktiline külg, selle materjali võib kasutada komi keele õpetamisel, põhi- ja spetsiaalsete kursuste loomisel kõrgkoolides.

Galina Nekrassova (Sõktõvkar),
Venemaa TA Uurali osakonna Komi teaduskeskuse keele,
kirjanduse ja ajaloo instituut

Kirjandus

Guljajev, Jevgeni 1961 = Guliaev, Evgenii. *s’-ovye padezhnye suffiksy v komi iazyke (v sravnitel’no-istoricheskom osveshchenii)*. Syktyvkar.

Itkin, Ilja 2002 = Itkin, Il’ia. Vyrashenie prostranstvenno-vremennykh otnoshenii v imen-nykh slovoformakh i problema “poslelozhnykh formantov” (na materiale Korval’skogo dialekta vepsskogo iazyka). Plungian, V. (toim). *Issledovaniia po teorii grammatiki. 2: Grammatikalizatsiia prostranstvennykh znachenii v iazykakh mira*. Moskva: Russkie slovari, lk 167–182.

Künnap Ago 1983. Uurali keelte kohakäänete päritolu probleemist. *Fenno-ugristica* 10. Tartu, lk 52–59.

Ljašev, Vladimir 1975 = Liashev, Vladimir. *Fonetiko-morfologicheskie osobennosti vymskogo dialekta komi iazyka*. Dissertatsiia na soiskanie uchenoi stepeni kandidata filologicheskikh nauk. Syktyvkar.

Nekrassova, Galina 2004 = Nekrasova, Galina. *Vezhlög perym kyv’iasyn: pertas, vezhörtas, artmannog: Velödchan nebög*. Syktyvkar.

Nekrassova, Galina 2012 = Nekrasova, Galina. Semantika padezha: problemy interpretatsii na materiale komi dialektov. *Voprosy kognitivnoi lingvistiki* 4, lk 125–129.

Sorvatševa, Valentina & Beznosikova, Ljutsija 1990 = Sorvacheva, Valentina & Beznosikova, Liutsiia. *Udorskii dialekt komi iazyka*. Moskva.

Tauli Valter 1956. The Origin of Affixes. *FUF* 32. Helsinki, lk 170–225.

Kroonika

Akadeemilises Rahvaluule Seltsis

30. jaanuaril esines ettekandekoosolekul Anu Korb: “Kuidas kujutada Siberi küla? Filmitöest ja eetikast”.

27. märtsi ettekandekoosolekul rääkis Elo-Hanna Seljamaa: “Multikultuursuse paradoksid tänases Eestis”. Ettekanne põhines Ameerika Ühendriikides kaitstud doktoritööl “A Home for 121 Nationalities or Less: Nationalism, Ethnicity and Integration in post-Soviet Estonia” (2012) ja selleks aastatel 2009–2011 Tallinnas kogutud välitöömaterjalidel.

28. veebruaril ja 1. märtsil korraldasid Tallinna Ülikooli Eesti Humanitaarinstituudi maastiku ja kultuuri keskus, Kultuuriteooria Tippkeskus ning Akadeemiline Rahvaluule Selts Tallinna Ülikoolis VIII folkloristide talvekonverentsi “Folkloor linnas ja linnast”. Konverentsi korraldamist toetasid Eesti Kultuurkapitali rahvakultuuri sihtkapital, Kultuuriteooria Tippkeskus (Euroopa Liidu Regionaalarengu Fond) ja Tallinna Ülikool.

Ell Vahtramäe

Eesti Rahvaluule Arhiivis

13. detsembril esines Moon Meier Turu Akadeemia (Åbo Akademi) folkloristika osakonna sümposiumil “The Therapeutic Uses of Storytelling” ettekandega “You should say such things that mobilephones will fall out of their hands and they will focus on you”: Storytelling as a personal contact between teller and listener”.

20. detsembril esines Aado Lintrop Eesti Kirjandusmuuseumi 56. Kreutzwaldi päeval ettekandega “Dolpa mäed ja vaimud”.

Jaanuari teisel ja kolmandal nädalal toimusid arhiivi kolimistalgud ning **17. jaanuaril** avati ERA uus uurijasaal.

30. jaanuaril arutlesid Anu Korb ja Andreas Kalkun Eesti Kirjandusmuuseumis ARSi koosolekul filmitödede üle. Anu Korb juhatas ettekandega “Kuidas kujutada Siberi küla? Filmitöest ja eetikast” sisse Vahur Laiapea filmi “Võidupäeva ootus Siberi Haida külas”.

31. jaanuaril võttis suur hulk ERA töötajaid osa külaskäigust Eesti Riigiarhiivi Tallinnas Madara tänaval; tutvuti arhiivi korralduse, fondihoidlate ning digiteerimisprojektidega, arhiivisäilikutest ERA asutamisdokumentide ja esimeste tegevusaruannetega; seejärel osaleti ühiselt Eesti muuseumide auhinnagalal Eesti Meremuuseumis.

16. veebruaril esines Jaanika Hunt Sanna kultuurimõisas hennalaupäeval ettekandega “Tätoveeringute ajalugu ja kasutusviisid”.

20. veebruaril tutvustas Annika Kupits giidide päeva raames Lilla Daamina Eesti Kirjandusmuuseumi maja.

28. veebruaril ja 1. märtsil astusid Tallinna Ülikoolis VIII folkloristide talvekonverentsil üles ERA töötajad Jaanika Hunt (“Kehale nõelutud lein. Mälestustätoveeringud”), Aado Lintrop (“Värvamängust nii ja teisiti”) ning Mall Hiimäe (“Väljakukuusest riituseobjektina”).

1. ja 2. märtsil osalesid Janika Oras, Mari Sarv ja Risto Järv Helsingis Suomalaisen Kirjallisuuden Seura korraldatud seminaril “Epics, Digital Cultural Heritage and Vernacular Languages. Corpora and Databases in Oral Tradition Research” ettekannetega “The Development of the Estonian Oral Folk Poetry Database (Eesti Regilaulude Andmebaas)” (Janika Oras, Mari Sarv) ning “The Challenges of Renovating the Estonian Literary Museum’s Open-Access Database of Estonian Oral Poetry” (Risto Järv, Mari Sarv, Janika Oras).

14. märtsil, emakeelepäeval, andis Eesti Vabariigi president Toomas Hendrik Ilves üle 2012. aasta rahvaluule kogumispreemiad. Preemiad said Kaie Humal Võrtsjärveäärse pärimusainese järjekindla talletamise eest aastail 2011–2012; Triin Äärismaa projekti “Suulise rahvapärимuse kogumine Jõelähtme piirkonnas” juhtimise ja läbi viimise eest aastail 2011–2012 ning Rosaali (Roosi) Karjam pikaaegse ja järjepideva tegevuse eest pärimuse talletamisel. Anti ülevaade ka teistest 2012. aastal arhiivile laekunud folkloorihuviliste ja folkloristide kaastöödest (Astrid Tuisk). Autasustati ka naljalugude kogumisvõistluse “Minuga juhtus üks naljakas lugu” parimaid kirjutajaid. Kogumisvõistluse korraldasid Eesti Rahvaluule Arhiiv ja ajakiri *Pilkaja*, see kestis 24. septembrist 25. jaanuarini. Võistlusele saabus 87 saatjalt kokku 791 lehekülge nalju. Kogumisvõistlusest andis ülevaate Mall Hiimäe. Esinesid pärimusmuusikud Eva Väljaots ja Annika Oselin, esitleti Eesti Rahvaluule Arhiivi Toimetuste 29. väljaannet, kogumikku *Regilaulu müüdid ja ideoloogiad* (toimetaja Mari Sarv).

19.–25. märtsini pidas Risto Järv loenguid eesti folkloorist Budapestis Eötvös Lorándi Ülikooli soome-ugri osakonnas ja seminari etnograafia osakonnas.

25. märtsil esines Anu Korb Jõgeva Represseeritute Ühingu ettekandega “Eestlastest Siberis”.

28. märtsil tutvustas Mari Sarv Tartu Linnakodaniku Muuseumis toimunud regilaulutoas Pärnumaa regilaule.

Moon Meier

Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonnas

14. detsembril toimus Eesti Kirjandusmuuseumis Eesti Teaduste Akadeemia ja Poola Teaduste Akadeemia koostööprojekti “Creativity and tradition in cultural communication” lõpuseminar. Projekt keskendus aastatel 2010–2012 postsotsialistliku regiooni kultuuritekstidele ja žanritele, milles on nähtav samaaegne globaliseerumine ja lokali-

seerumine, s.t ühest küljest avatus välismõjudele (eelkõige anglo-ameerika kultuuriruumile) ning teisalt püüd defineerida endale ainuomane, selgelt kohaliku värvinguga stiil või omapära mis tahes žanris. Tutvustati projekti akadeemilist väljundit – kaheosalise artiklikogumiku *Estonia and Poland. Creativity and tradition in cultural communication* esimest osa *Jokes and their relations*, mis sisaldab huumoriga seotud uurimusi. Esinesid Władysław Chłopicki (Humorous discourse. A cognitive study of doctor jokes) ja Arvo Krikmann (On the fate of some fixed expressions on the Internet).

19. ja 20. detsembril korraldati Eesti Kirjandusmuuseumis 56. Kreutzwaldi päevad. Kalle Kasemaale pühendatud rahvaluule teaduspäeval, 20. detsembril esinesid Erki Lind (“Hiina kosmoloogia perspektivism”), Aado Lintrop (“Dolpa mäed ja vaimud”), Mare Kõiva (“Matasaburo. Maailmalõpp Jaapanis 1664. aastal”), Tiina Sepp (“Glastonbury kloostri lood”), Madis Arukask (“Nõid, hull või pühamees – karjuse rollist metsavööndi kultuuriruumis”), Piret Voolaid (“Paröömilise grafiti kommunikatiivsed ja sotsiokultuurilised kontekstid”) ja Arvo Krikmann (“Eesti mõistatuste andmebaas”). Tutvustati kogumiku *Creativity and tradition in cultural communication* esimest osa *Jokes and their relations* ning ajakirjade *Mäetagused* ja *Folklore: EJF* erinumbrit. Üllatusesineja oli Jaak Kikas (“Elu võimalikkusest teaduses ja teaduse võimalikkusest elus – ühe füüsiku pilgu läbi”).

4. veebruaril esines Andres Kuperjanov Jaan Poska Gümnaasiumis õpilastele loenguga “Taevastest asjadest”.

4. ja 5. veebruaril osales Reet Hiimäe ettekandega “Non-verbal communication in belief legends” Guwahatis konverentsil “Genres of Belief from Folkloristic Perspective”.

6.–12. veebruarini osales Reet Hiimäe Kirde-India küla üsundialasel kogumisekspeditsioonil.

7.–9. veebruarini osales Liisi Laineste 19. Australasian Humour Studies Network (AHSN) kollokviumil Newcastle’i ülikoolis. Ta tegi ettekande “Modern girl in Estonian caricature: an international topic in a specific setting”, mis tekitas elavat vastukaja 20. sajandi esimese poole naisõigusluse teemadel. Kollokviumil osales ligi 50 teadlast ja üliõpilast Austraaliast, Aasiast ja Euroopast, selle põhiteema oli huumori ja loovuse vahelised seosed, ning plenaarettekanded käsitlesid loovusuuringute tulemuste rakedamist huumori mõistmisel.

28. veebruaril ja 1. märtsil osaleti Tallinna Ülikoolis kaheksandal folkloristide talvekonverentsil “Folkloor linnas ja linnast”. Konverentsi korraldasid Tallinna Ülikooli Eesti Humanitaarinstituudi maastiku ja kultuuri keskus, Kultuuriteooria Tippkeskus, Akadeemiline Rahvaluule Selts, toetas Eesti Kultuurkapital. Osakonnast esinesid Piret Voolaid (*Pane see enda staatuseks ja saa teada, mida inimesed sinust arvavad!* Earühma identiteediloomel Facebooki ahelpostituste näitel), Eda Kalmre (Beebiporgandid ja salatipesu – kaubanduslikud muistendid ja kuulujutud Eesti tarbimisühiskonnas), Mare Kõiva ja Liisa Vesik (Euroopa eestlaste seisukohast 2. Etnilised stereotüübid YouTube’i klippidena).

11.–14. märtsini viibis Renata Sõukand Norra teadus- ja tehnoloogiaülikooli laste uurimise keskuses (Norwegian University of Science and Technology, The Norwegian Centre for Child Research), kus kolme tööpäeva jooksul arutati läbi ja valmistati Euroopa Majanduspiirkonna (EMP) / Norra teaduskoostöö projektikonkursile esitamiseks ette ühisprojekti sisu. Sõitu finantseeris Euroopa Majanduspiirkonna Norra stipendiumiprogramm.

12. märtsil esines Mare Kõiva Jaan Poska Gümnaasiumi emakeele nädala raames loenguga “Sõna võim”.

14.–17. märtsini osalesid Mare Kõiva ja Andres Kuperjanov Szegedis (Ungari) SIEFi töörühma The Ritual Year 9. aastakonverentsil “Politics, Feasts” ettekandega “Neoshamanist movements in Estonia”.

16. märtsil rääkis Raivo Kalle Lüganuse külaseltsi pärimuskultuuri päeval looduskeskkonnast ja pärimuskultuurist ning eesti taimepärimusest.

20. märtsil rääkis Renata Sõukand Akadeemilise Põllumajanduse Seltsi kõnekoosolekul Eesti teetaimedest.

17. märtsil eetris olnud “Prillitoosi” saatesse tegi Eda Kalmre ülevaate Eesti Rahvaluule Arhiivi albumitekogust.

25.–26. märtsini osales Mare Kõiva Rannu Kultuurikeskuses Eesti Rahvusliku Folkloorinõukogu koolituskeskuse seminaril “Isiklik osalus ühistegevuses” ja pidas seal loengu “Kevadiste tähtpäevade ja pühade osa naise elus”.

4. ja 5. aprillil osales Eda Kalmre loengutega Sõrve kohapärimusest Saaremaal Anseküla Seltsimajas Eesti Rahvusliku Folkloorinõukogu koolituskeskuse seminaril “Pärimuskultuur: minu identiteet ja minu kogukond”.

12. aprillil tegi Mare Kõiva Eesti Rahva Muuseumi 54. aastakonverentsil “Muutuv kultuuripärand” ettekande “Alternatiivsuse konstrueerimine Kassnurme ja Varbola näitel”.

Teisipäevaseminarid

8. jaanuaril rääkis Mare Kalda teaduskirjastamisest. Digimodernismi, mida 21. sajandi inimene kogeb ja läbi elab, iseloomustab performatiivsus, kasutajakesksus ning olukord, kus kasutaja on üha enam ise sisu looja (lähemalt A. Kirby, Postmodernismi surm ja mis saab edasi. *Vikerkaar* 3, 2010 [2006], 66–73). Sellistes tingimustes loodud tekstidele (laias mõttes) on omane lühiajalisus, üksnes tõukuv seos varasema pärandiga ning orienteerumine praeguses hetkes aset leidvale tegevusele ja ainult sellise tegevuse representeerimisele.

29. jaanuaril arutleti osakonna tegevussuundade üle, koondati ettepanekuid ja ideid.

5. veebruaril tutvustas Vjatka-eestlaste uurija Irina Truškova Venemaa projekti diasporaaestlaste ja -lätlaste uurimiseks.

26. veebruaril oli vaatluse all uurimisviis. Liisi Laineste tutvustas (kasutajakogemuse põhjal) kvalitatiiivset analüüsi võimaldavaid arvutiprogramme.

5. märtsil kõneles Katre Kikas 1890. aastate rahvaluulekogumisest, nii nagu see paistab välja toonasest ajakirjandusest.

12. märtsil rääkis Tõnno Jonuks usundilistest esemetest Eesti arheoloogiakogudes. Ta tutvustas inimese kujuga tinaripatseid ning arutles, miks omaaegsed meistrid on sedasorti ripatseid valmistanud ja miks kõik seniteadaolevad analoogid on levinud just Virumaal. Sama teemat puudutas Tõnno Jonuks ka Mäetagusel osakonna seminaril (<http://www.folklore.ee/rl/fo/konve/2012/mtseminar/teesid.pdf>).

27. märtsil osakonna arengusuundade arutelu: Liisi Laineste rääkis huumoriuuringute suundadest, Renata Sõukand Eesti-Norra koostööprojektist.

Asta Niinemets

Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule osakonnas

4. detsembril pidasid Sofie Strandén-Backa ja Andreas Backa (Åbo Akademi) loengu "Who are the Finland Swedes, and how can they be described? Critical perspectives".

25.–27. veebruarini pidas külalisõppejõud Pertti Anttonen (Helsingi ülikool, Soome) inglisekeelse loengukursuse esituse uurimisest (Performance Studies).

28. veebruaril ja 1. märtsil osalemine folkloristide talvekonverentsil "Folkloor linnas ja linnast" Tallinna Ülikoolis.

19.–28. märtsini pidas külalisõppejõud Tatjana Minnijahmetova (Innsbrucki ülikool, Šveits) venekeelse loengukursuse "Idapoolsete soomeugrilaste folkloor ja etnograafia: etnokultuurilised vastasmõjud".

19. märtsil külastasid rahvaluule osakonda Åbo Akademi folkloristika, etnoloogia ja usundiloo tudengid ja õppejõud (Johanna Björkholm ja Ulrika Wolf-Knuts).

Liilia Laaneman

NEWS IN BRIEF

Asta Niinemets 60

Piret Voolaid writes about Asta Niinemets, editor of the Department of Folkloristics at the Estonian Literary Museum, who celebrated her 60th birthday on March 18.

Migration in the context of rituals and practices

Irina Sedakova gives an overview of the Eighth Annual Conference of the SIEF (International Society for Ethnology and Folklore) Working Group “The Ritual Year”, which took place in Plovdiv (Bulgaria) on June 26–29, 2012.

Sixth international proverb colloquium in Tavira

Piret Voolaid brings to the reader an overview of the proverb colloquium organised by the International Association of Paremiology, which was held in Tavira, a small Portuguese town, on November 4–11, 2012.

Two conferences dedicated on runo songs

Janika Oras and Mari Sarv recall two international conferences held in 2012, which focused on the older Balto-Finnic song tradition. In March, a conference was organised by the Runo Song Academy – the research institute established in Kuhmo, the historic Karelian gateway, in 2010. The second conference took place at the Estonian Literary Museum in Tartu in the autumn of the same year and was organised by the Estonian Folklore Archives.

Estonian Days under the Southern Cross in Australia

Iivi Zajedova speaks about the Estonian Days arranged in Sydney around Christmas 2012.

8th Folklorists' Winter Conference

Inge Annom gives an overview of the conference held in Tallinn from February 28 to March 1, 2013.

Doctoral thesis on the aesthetic structure of Slovenian folklore short forms

Piret Voolaid introduces Saša Babič's doctoral thesis, which the author defended at the Department of Slovenian Studies at the University of Ljubljana on December 18, 2012.

Doctoral thesis on the space semantics of local cases in the Komi language

Galina Nekrassova introduces Nikolay Kuznetsov's doctoral thesis, which the author defended on December 27, 2012.

Calendar

A brief summary of the events of Estonian folklorists from December 2012 to April 2013.